

ROMANLAR

DEMOGRAFİK ALAN ARAŞTIRMASI RAPORU

Hazırlayanlar | Doç. Dr. Neriman Açıkalın
Uzman Sosyolog Aysun Özer

**TÜRKİYE ROMAN HAKLARI FORUMU'NU
GÜÇLENDİRME (ROMFO) PROJESİ**

**ROMANLAR ÜZERİNE DEMOGRAFİK
ALAN ARAŞTIRMASI RAPORU**

Hazırlayanlar

Doç. Dr. Neriman Açıkalın

Uzm. Sosyolog Aysun Özer

Yıl: 2016

Bu araştırma, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından DİHAA (Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı) Türkiye programı kapsamında hibe edilen "Türkiye Roman Hakları Forumu'nu Güçlendirme (ROMFO) Projesi" kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırma Akdeniz Roman Dernekleri Federasyonu tarafından yürütülmüştür ve 15 ili kapsamaktadır.

Bu kitapçık Akdeniz Roman Dernekleri Federasyonu tarafından AB Türkiye Delegasyonu destekleriyle “Türkiye Roman Hakları Forumu’nu Güçlendirme” projesi kapsamında basılmıştır. Bu kitapçığının içeriğinden yalnızca Akdeniz Roman Dernekleri Federasyonu sorumlu olup, hiçbir şekilde AB’nin görüşleri olarak yorumlanamaz.

"Ayrılmamamasını istiyoruz, çocuk çocuğumuz iyi yerde yetişsin. Bizim de insan olduğumuz unutulmasın" (Kadın, 29, Bursa).

ÖNSÖZ

Oldukça misafirperver, yardımsever ve sıcakkanlı olan Roman toplumunun yüzyıllardır bu topraklarda yaşamاسına rağmen içinde bulundukları toplum ile entegrasyonu tam olarak sağlanamamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında şüphesiz çok boyutlu etkenler bulunmaktadır. Roman Hakları Forumu'nu Güçlendirme Projesi kapsamında gerçekleştirdiğimiz bu çalışmamızda Romanları gerçek manada tanımayı, anlamayı; yaşadıkları problemleri onların dilinden ve asıl sebepleri ile ortaya çıkarmaya çalışmayı hedefledik.

Bu amaç kapsamında araştırmamızı gerçekleştirmemizde desteğini ve yardımlarını esirgemeyen Roman sivil toplum kuruluşları dernek başkanları; İstanbul'dan Marmara Roman Dernekleri Federasyonu Başkanı Sinan Karaca Öztürk'e, İstanbul Roman Derneği Başkanı Murat Erkürekçi'ye, İstanbul- Selanik ve Trakya Romanları Federasyonu Başkanı Kamber İşçi'ye, Genç Ortaköylü Romanlar Kültür Derneği Başkanı Mehmet Seyrekbasan'a, Mimar Sinan Mahallesi Roman Derneği Başkanı Hüseyin Davulcu'ya, Aydın'dan Kuşadası Roman Derneği Başkanı Şevket Keser'e, Edirne'den AZ-81 Roman Derneği Başkanı Rıza Ürütürkçü'ye, Balıkesir'den Balıkesir Körfez Romanlar Derneği Başkanı Oktay Sümertaş'a, Edremit Roman Derneği Başkanı Semih Keseoğlu'na, Çınarlı Çağdaş Gençlik Derneği Başkanı Eyüp Demirezen'e, Tekirdağ'dan Serkan Kara'ya, Tekirdağ Malkara ROMFO üyesi İhsan Karakan'a, Samsun'dan Samsun ROMFO üyesi Metin Özbaşkıci'ya, Adana'dan Yüreğir Demirciler ve Kaynakçılar Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Şaban Bek'e, Hatay'dan Dom Dernekleri Federasyonu Başkanı Mustafa Karabulut'a, Bursa'dan Roman Dernekleri Başkanı Erkan Bağlamacı'ya ve adını sayamadığımız sahada bize yardımcı olan tüm Roman gönüllülerine ve araştırmamıza katılan tüm Romanlara sonsuz teşekkürler ederiz.

Adana, Akıncılar Mahallesi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
GİRİŞ	5
1. ARAŞTIRMA METODU	7
2. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE KİMLİK POLİTİKALARINDA ROMANLARIN STATÜSÜ	10
3. "ÇİNGENE" VE "ROMAN" KAVRAMLARI ÜZERİNE	20
4. TÜRKİYE'DE ROMAN NÜFUSU	27
5. EKONOMİK YOKSULLUK/ İŞSİZLİK	32
6. EGİTİM	38
7. ERKEN YAŞTA EVLİLİK	48
8. İLLER HAKKINDA GENEL BİLGİ	57
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	80
KAYNAKÇA	82

GİRİŞ

Bu araştırma, "Türkiye Roman Hakları Formu'nu Güçlendirme (ROMFO) Projesi" kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu proje, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu DİHAA (Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı)'nın Türkiye programı kapsamında gerçekleştirilmiş, Akdeniz Roman Dernekleri Federasyonu tarafından yürütülmüştür. Bu proje ile Türkiye'de Romanlar için demokrasi, adalet, insan hakları ve temel özgürlükler mekanizmalarının işletilmesi ve bu mekanizmaların güçlendirilerek, Türkiye Roman Hakları Formu'nun Roman sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar için ulaşılabilir kılınması hedeflenmiştir.

Projenin genel amacı ROMFO'nun Roman Dernekleri ile ilişki ağının güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Bunun yanında Roman derneklerinin politika üreten ve kamuoyu oluşturan etkin sivil toplum örgütü standartlarına ulaşması ve insan kaynağı, donanım ve fiziksel olanaklar açısından kapasitesinin arttırılmasıdır. Bu amaçlar kapsamında bulunan projenin alt amaçlarından birisi, Roman toplumunun sorunlarına ilişkin devlet ve sivil toplum politikalarına yön verecek saha çalışmaları gerçekleştirmektir.

Bu amaç kapsamında Mersin Üniversitesi ile işbirliği yapılmış, Mersin Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Neriman Açıkalın ile birlikte bu alan araştırması yürütülmüştür. Bu çalışma ile Romanların genel problemleri açığa çıkartılmaya ve elde edilen veriler ışığında öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Romanlar üzerine çeşitli bağlamda, azımsanamayacak sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar genel olarak seçilen bir şehirde yaşayan Romanlar ile sınırlı kalmıştır. Türkiye'de yaşayan Romanların genel sosyolojik profili ile ilgili çalışma yok denecek kadar azdır. Bu çalışma ile sözü edilen eksikliğin giderilmesine katkı sağlamak istenmiştir.

Göç ettikleri hemen hemen her toplumda ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan Roman toplumu, şehir merkezlerinde ve şehir merkezlerine yakın yerlerde ikamet etmelerine rağmen adeta içlerinde bulundukları toplumdan yalıtılmış, izole bir yaşam sürdürmektedirler.

Yoksulluk, okul terki, erken yaşta evlilik kısıt döngüsüne hapsolan Roman bireyler miras olarak çocuklarına adeta bu kaderi bırakmaktadır. Hayatları boyunca yalnızlığı ve yoksulluğu yaşayan bir topluluk olan Romanların hayatı hep bir mücadele ile geçmiştir. Kağıt toplayan anne ve baba, annesi çalışmak zorunda olduğundan küçük kardeşine bakmak için

okula gidemeyen kız çocuğu, şalvar giydiğinden dolayı hırsızlık yapacağı düşünülen ve alışveriş yapmak için mağazaya alınmayan kadın, 'bunlardan adam olmaz, bunlar çalışmaz' denilerek damgalanan ve iş verilmeyen bireyler.

Bu çalışmada Roman toplumunun yaşadığı temel sorunların ortaya çıkartılması ve böylece gerçekleştirilecek politikalara bilimsel katkı sağlanması hedeflenmiştir. Roman bireylerin çıkmaza giren hayatlarını ve temel problemlerini ele almak bu çalışmanın temel hedefidir.

1. ARAŞTIRMA METODU

Araştırmmanın hedefleri doğrultusunda niceliksel ve niteliksel veri toplama teknikleri bir arada kullanılmıştır. Niteliksel veri toplama tekniği ile birlikte niceliksel araştırmaya destek olunmak istenmiş aynı zamanda niceliksel araştırma ile elde edilemeyecek bilgilere ulaşımaya çalışılmıştır. Karma araştırma metodu uygulanarak daha bilimsel verilere ulaşımaya çalışılan bu araştırmada, niceliksel veri toplama tekniği olan anket ve niteliksel veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Bu amaç kapsamında 13 ilde saha araştırması yapılmış, çıkan sonuçların homojen olmasından dolayı 2 ilde ise yalnızca Roman dernek başkanları ile mülakat yapılmıştır. 13 ilde yaptığımız çalışmalardan çıkan sonuçlardan verilerin oldukça benzer olması ve çalışılan grubun homojen bir yapıya sahip olmasından dolayı ulaşılan veriler yeterli görülmüştür. Bu sebeple Kırklareli ve Manisa illerinde anket uygulanmamış, bu illerde bulunan Roman sivil toplum kuruluşi başkanları ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Adana, Ankara, Aydın, Balıkesir, Bursa, Edirne, Eskeşehir, Hatay, İstanbul, İzmir, Mersin, Sakarya ve Tekirdağ illerinde toplamda 459 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Bu illerde bulunan Roman sivil toplum kuruluşi başkanları ile iletişim kurulmuştur. Bu illerde bulunan dernekler aracılığı ile Roman bireylere ulaşımaya çalışılmış, güven ortamı oluşturuluktan sonra anketler uygulanmıştır.

Çalışma yaptığımız illerde dernekler aracılığı ile bireylere ulaşıldığı için olumsuz bir durum ile karşılaşılmamıştır. Çalıştığımız illerde Roman bireyler, araştırmacılarımıza oldukça misafirperver ve yardımsever bir şekilde yaklaşmışlardır.

2) Osmanlı'dan Günümüze Kimlik Politikalarında Romanların Statüsü

Birçok etnik unsuru içerisinde barındıran Osmanlı toplumu ve devamında Türkiye Cumhuriyeti'nde etnik unsurlar ve kimlik tartışmaları sıkça ele alınan ve tartışılan konulardan birisi olmuştur. Birçok etnik unsura ve çok dinli bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nde yaşayan bu etnik gruplardan birisi de Romanlardır.

Irk kavramı, biyolojik temellere dayandırılarak insanların ve grupların farklılaştığını, farklılaşabildiğini savunmaktadır. Irk kavramı daha çok biyolojik temelli olup, etniklik ise tamamen sosyolojik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Giddens'in (2013: 535) da belirttiği gibi etniklik kültürel pratiklere ve belli bir toplumun veya grubun insanlarını diğer grup ve topluluklardan ayıran özelliklere ve görünümlere atıfta bulunmaktadır. Etnik grupların üyeleri kendilerini diğer gruplardan kültürel olarak farklı görmekte ve bunun karşılığında diğer gruplar tarafından da farklı görülmektedirler. Bu farklı görme ve görülme çoğu zaman kültürel temellerin de ötesine geçip biyolojik temele dayandırılmaktadır. Dış görüş ve kültürel özellikler grubların grup içi aidiyetini pekiştirirken, diğer gruplar tarafından ise 'yabancı', 'öteki' olarak algılanmalarına sebep olmaktadır.

Giddens'in (2013: 535-536) ifade ettiği gibi bir etnik grubu diğerlerinden ayırt etmeye yardımcı olan en belirgin ayırt edici unsurlar dil, tarih, gelenek-görenekler, giyim ve süslenmedir. İçinde doğdukları toplumun kültürü ile özdeleşen, kendilerini bu kültür ile var eden ve hayatlarını içinde doğdukları toplumun kültürel normları ile devam ettiren grupları ele aldığımızda aslında etnikliğin zamanla üretilen ve yinelenen, bütünüyle toplumsal bir olsa olduğu konusu ortaya çıkmaktadır.

Romanlar ise tarihte adları hep göç ve göçebe kültür ile anılan topluluk olmuşlardır. Göç olgusu, şüphesiz bireylerin yer değiştirmelerinden ibaret olmayan çok daha fazla toplumsal kavramı içerisinde barındırmaktadır. Ağanoğlu'nun (2001: 25) da belirttiği gibi "Göçü cemiyetteki diğer yer değiştirmelerinden ayıran başlıca ölçü, göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi ve yeni yerleşim yerinde yeni sosyal ve ekonomik ilişkileri kurmasıdır".

TDK'nın (2017) Büyük Türkçe Sözlüğü'nde göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle, bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır.

Kısacası göç; coğrafi nitelikli bir yer değiştirmeye ve yeni bir sosyo-kültürel çevreye girme sürecidir.

Gittikleri hemen hemen her toplumda dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalan Roman toplumunda göç kültürü, onların öz kültürü olup olmadığı konusu tartışmaya açık bir konudur. Romanların göç halinde olmaları onların göç etme kültüründen mi kaynaklandığı ya da sosyal ve ekonomik şartlar sebebi ile mi göçe zorlandığı tartışmalı bir konudur.

Bruchfeld ve Levine (1998: 12) göre Ortaçağ'da Kuzey Hindistan'dan ayrılan Romanlar Pers Krallığı, Anadolu ve Balkanlar üzerinden Avrupa'ya gelmişlerdir. Avrupa'da ise ayrımcılığa ve dışlanmaya uğrayan Romanları, birçokları Yahudilerle Yahudi olmayan göçebelerin karışımından oluşan insanlar olarak görüp Yahudiler gibi onları da İsa'nın ölümünden sorumlu tutmuşlardır. Nazi ideolojisi Yahudilerle birlikte Romanları da suçu ilan etmiş, Avrupa'da Romanları öldürmek yüzyıllar boyu ciddi bir suç sayılmamıştır. Hatta Orta ve Doğu Avrupa'da "çingene avı" bile yapılmıştır.¹ Romanlar av hayvanı gibi kovalanıp öldürülmüşlerdir.

Birçok ayrımcılığa, dışlanmaya hatta soykırıma uğrayan Romanların hayatı sosyal ve ekonomik anlamda hep bir mücadele ile geçmiştir. Tüm dünyada genel olarak Romanların yaşayış tarzlarına, karşılaşıkları problemlere baktığımızda hemen hemen tüm Romanların hayatı ve yaşadıkları sorunlar birbiri ile benzerlik göstermektedir. Bu durum Türkiye özelinde de ele alındığında 13 ilde yaptığımız saha çalışması ve 15 ilde dernek başkanları ile gerçekleştirdiğimiz mülakatlar sonucunda gördük ki Türkiye'de yaşayan Romanların hayatı ve problemleri de oldukça birbirine benzemektedir. Yoksulluğun, erken okul terkinin, erken yaşıta evlenmenin bir kısır döngü halini aldığı Roman toplumunda adeta anne babanın hayatı çocuklara miras gibi geçmektedir.

Roman toplumunda hakim olan bu yoksulluk kültürü onların dışlanmalarına sebep olan en önemli etkenlerden birisidir. Roman kültüründeki göçebelik ve yoksulluk Roman olmayanlar tarafından tehditkar unsurlar olarak algılanmaktadır. Toplumsal anlamda kendileri gibi olmayan, kendi kültürel özelliklerinden farklılık gösteren gruplar yabancı ve tehdit unsuru olarak algılanmakta, bu durum da toplulukların birbirlerine karşı önyargılı yaklaşmalarına sebep olmaktadır.

¹ Anlatımın içeriğini bozmamak amacıyla metnin orijinalinde olduğu gibi burada da 'çingene' kavramı kullanılmıştır.

Bauman'ın (2010: 51) ifade ettiği gibi 'biz' ve 'onlar' yalnızca iki ayrı insan grubunu değil, tümüyle farklı iki tutum arasındaki, duygusal bağlanma ve antipati, güven ve kuşku, güvenlik ve korku, işbirliği ve çekişme arasındaki ayrımı temsil etmektedir. 'Biz' ait olduğumuz grup anlamına gelmektedir. 'Bu grup içinde olanları gayet iyi anlarım ve anladığım için nasıl sürdüreceğimi bilirim, kendimi güvenli ve evimde hissederim' anlamına gelmektedir. 'Onlar' ise tersine ne ait olmayı isteyebileceğim ne de istediğim bir grubu anlatmaktadır. Dolayısıyla o grupta neler olup bittiğine ilişkin hafızamda canlanan şeyler belli belirsiz, kopuk kopuktur ve benim için kestirilemez ve korkutucudur.

Romanların göçebe yaşamış tarzı, çadırları, meslekleri Roman olmayan grupların alışık olmadığı bir yaşam biçimidir. Romanların savaşçı bir topluluk olmamasına rağmen yoksul ve göçebe olmaları onların tehdit unsuru olarak algılanmalarını engelleyememiştir. Tüm bunların yanında Romanların da baskın kültürel özelliklere sahip olması, kendi grupları içinde sosyalleşmeleri ve diğer gruptara çok fazla ihtiyaç duymamaları sebebi ile grubun dışına çıkmamışlardır. Grubun dışına çıkma ihtiyacı duydukları zaman ise ötekileştirmeye uğraşan Romanlar, toplumsal anlamda kapanma yaşamıştır. Toplumsal kapanma, bir grubun içinde bulunduğu hayat şartlarının, içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumun yeniden üretilmesi anlamını taşımaktadır. Bu durum da romanların yüzyıllardır süregelen yalnızlığını pekiştirmiş ve birçok Roman grubunu şehir merkezinde yaşamalarına rağmen yalıtılmış bir bölge gibi herkesin uzak durduğu mekanlar haline getirmiştir.

Edirne, Yenimahalle

Bruchfeld ve Levine'nin (1998: 12) de belirttiği gibi Romanların kimisi göçebe yaşamını sürdürürken kimisi de belli bir yere yerleşmiş ve yavaş yavaş göç ettiler topluma entegre olmuşlardır. Ankara'ya yerleşen bir Roman aile ise yerleşik hayatı geçme sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

"75'ten beri burdayız. Ben İstanbul'da doğdum. Sonra Eskişehir'e geldik. Ekmegimiz kalaycılık mesleğindendi. Köy köy dolaşırdık, çalışırdık. En güzel iş burda, burası büyük diye işimiz de burda olduğu için Ankara'yı seçtik, Ankara'dayız" (Erkek, 50, Ankara).

Ancak yerleşik hayatı geçen Romanlar, gün geçtikçe etnik bir grup olmaktan çok düşük statülü sosyal bir grup olarak görülmeye başlanmıştır. Gittikleri hemen hemen her toplumda Romanlar hakkında her zaman kötü şeyler söylemiş ve önyargılar olmuştur. Avrupa'da halen bu tavırın devam ettiğini belirten Bruchfeld ve Levine (1998: 12) Romanların çocuk kaçırıldıkları, büyülükle uğraştıkları ve tehlikeli hastalıklara neden olduklarına inanan insanların varlığından söz etmişler, Romanlara karşı her zaman derin ve geniş bir kuşku ve hoşgörüsüzlükle yaklaşıldığını dile getirmiştir.

Avrupa'da sosyal ve ekonomik anlamda derin bir ayırmalık ve dışlanmaya maruz kalan Romanların durumu bu şekilde iken, Türkiye'de ise Romanlarla toplumsal ilişkilerimiz oldukça eskilere dayanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Romanlar Trakya- Rumeli civarında "*Çingene Sancağı* (*Liva-i Çingane*)" adı verilen bir bölgede ikamet etmiş ve bir kısmı da ordu ve devlet hizmetinde çalışmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda farklı mesleklerle uğraşan Romanlar etnik ve kültürel özelliklerini koruyabilmişler ve Ortaçağ Avrupa'sındaki Romanlara göre kendilerini çok daha iyi ifade edebilmişlerdir (Tokatlı ve Gürbüz, 2015:9).

Günümüzde Romanlar genellikle düzenli geliri olmayan, günlük, belirsiz ve marginal mesleklerle uğraşmaktadır. Dingec'in (2015: 550) de belirttiği gibi aslında Roman grupları Osmanlı döneminde çalışmayan, işsiz bir grup değil aksine kalifiye meslek sahibiydi. Demircilik, kalaycılık, sepetçilik, elekçilik, at bakıcılığı, silah yapımı vb. işlerde çalışan Romanlar tarım toplumunun temel malzemelerini üretmeye yönelik çalışmaktadır. Bu ihtiyacı karşılama sebebi ile Roman grupları tarım toplumları için önemli ve değerli zanaatçılar idi. Araştırmamıza katılan bireyler de önceki yıllarda mesleklerinin değerli olduğunu, fabrika üretimine geçiş ile birlikte mesleklerinin değerini kaybettiğini dile getirmiştir.

"Bizde kaşıkçı derler, sepetçi derler, kalayıcı derler, madenci derler. Düşünüün bir tencereniz var, kapağı vardır, sürahisi vardır, ocağı vardır, güğümünüz vardır. Bunları yapanlar Romanlardır. Sandalyesine kadar, masasına kadar. Atlara biniyoruz, bunların bakımını üstleniyoruz artı nalını çakıyoruz, o demiri de biz yapıyoruz nalını da biz yapıyoruz, çivisini de biz çakıyoruz. İmalatçısı da biziz, bakımını üstlenen, yedek parçasını yapan yine biziz ama bunu herkes bilmiyor" (Erkek, 50 yaş, Ankara).

"Biz demirci olduğumuz için eskiden kıymetliydik. O yüzden saygı duyarlardı. Eskiden iyiydi Romanların durumu şimdi iş kalmayınca fakirleştiler" (Erkek, 73, Adana).

Adana, Akıncılar Mahallesi

Mersin, Alsancak Mahallesi

Osmanlı Devleti'nde, Romanların 'ehl-i perde' olduğuna inanılmıştır. Onların görünüşte Müslüman gibi ama gerçekte kendi inanışlarını devam ettirdiği kanaatinde olmuştur (Dingeç, 2015: 553). Aslında birçok araştırmacı da Romanların içlerinde yaşadıkları toplulukların dinlerini göreceli olarak kabul ettiklerini dile getirmektedir.

H. Poulton'a (akt. Türdoğan, 2003: 438) göre "Romanların Hindu, Hristiyan veya Müslüman olmaları bir 'inanma'dan ziyade 'uygunluk'tan kaynaklanmaktadır. Geleneksel olarak, bağımsızlık nitelikleri, uyma ve göç karakterinden ötürü, Romanlar tüm ülkelerde kapitalist feodal hatta sosyalist kimliklere yünelebilirler".

Romanlar göç ettikleri toplumlara uyum göstermekte bunun yanında kendi öz kültürlerinden de vazgeçmemektedirler. Baskın kültürel özellikleri onların göç ettikleri ve yerleşikleri toplumlarda yerli halk tarafından yabancı olarak görülmelerine sebep olmuştur. Romanların kendi kültürel özelliklerini devam ettirmeleri kültürlerini, gelenek- göreneklerini unutmalarını ve asimile olmalarını engellemiştir. Bu özellik bir yandan sahip oldukları ve içine doğdukları kültürü korumalarını ve gelecek kuşaklara aktarımını sağlarken diğer yandan ise bu özellik yerli halk tarafından sürekli 'öteki' gözü ile görülmelerine sebep olmuştur.

"Bizim tek suçumuz şalvar giymek, şalvar giyince bu çingen diyorlar. Şalvar giyince başka gözle bakıyorlar, etek giyince bir şey yok " (Kadın, 23, Ankara).

"Torunlar bile şalvar giyiyor. Diyom güzel güzel giyinin rezil etmeyin buraya diyom. Düğünlerimizde giyin ama böyle yerde giymeyin. Ufacık çocuklar şalvar. Tabi millet küçük görüyor. Bunlar yüzünden laf duyuyorum" (Kadın, 60, Ankara).

"Adliye'ye gittim şalvarlı. Birini sordum 'tanımıyorum, bilmiyorum' dedi. İkinci gün gittim üstüm başka mantolu, eşarplı 'buyrun hanımfendi' dedi" (Kadın, 53, Ankara).

"Ceyo terliğimi gördü. Bu Romancık dedi" (Kadın, 50, İzmir).

"Ayağında terlik vardi, saçım boyalıydı. Düzleştirmiştim o gün. Bir saçına bak bir ayağına bak dedi kadın" (Kadın, 22, İzmir).

"Dişlaniyoruz, yaşam tarzlarımız farklı ufak memleket olunca" (Erkek, 47, Tekirdağ).

Ankara, Saraycık

Osmanlı Romanları ise dini inanışları bakımından üç kategoride değerlendirilmiştir. Bunlardan birincisi Hıristiyan Romanlar, ikincisi Müslüman ismini almış ehl-i perde olanlar, üçüncüsü ise ehl-islam olduğunu kanıtlayan Romanlardır. Hıristiyan Romanlar cizye vergisini gereği gibi öderken, ehli perde grubundakiler kısmen indirime tabi olmuşlardır. Son gruptakiler ise Müslümanlığı benimsemiş ve İslamiyet'in gerektirdiği inanç şekli ile yaşayan Romanlardır. Bu grup, padişahın beratı ile cizyeden muaf tutulan Roman grubudur (Dingeç, 2015: 553)

Osmanlı Devletinde millet sisteme göre vergilendirilen topluluklar için geçerli özellikler Romanlar için de geçerli olmuştur. Romanlara ayrıca bir ayrımcılık ve dışlayan özellikler gösterilmemiştir. Buna rağmen Dingeç'in (2015: 554) de belirttiği gibi kendilerinden önceki yerleşiklerle hayatı ve dini algılış biçimlerinin farklılıklarını onları 'arada' kalan toplum statüsünden alikoymamıştır. Günümüzde dahi bu algının devam ettiği açıkça görülmektedir.

"Bizim bir oğlumuz Roman olmayan bir kız kaçırıldı, karakola gittiler. Kızı diyorlar ki 'Bu adamlar sünnetsiz'. Kız da dedi ki hayır benim eşim o artık sünnetsiz değil" (Erkek, 48, Hatay).

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile birlikte birçok meslekte olduğu gibi manuel üretim yapılan Roman meslekleri de değerini kaybetmiştir. Fabrikasyon sistemine geçişin, Roman toplumunun yoksulluğunu artırdığını görmekteyiz.

"Şimdi cam var, plastik var, önceden bakırdan yapılmıştı. Önceden hasır vardı şimdi kilimler çıktı, o hasırı yapan kim kamışlardan, Romanlar. Ondan sonra halı oldu, kilim oldu daha modern şeyler oldu ama noldu bizim burada mesleklerimiz bitti, mesleklerimiz sıfıra indi. Fabrika üretimine geçti, seri üretime. Şimdi noldu kolay işler bize kaldı, mesleğimizi yürütemedik" (Erkek, 50, Ankara).

"Kuyumculuk, dişçilik, demircilik, kalburculuk, silah tamirciliği vardı bir zaman. Hepsi kayboldu, makine geldi kalmadı. Emek veriyorlardı, 2-3 gün bir yüzüğe emek verilirdi. Şimdi fabrika döküyor" (Erkek, 48, Hatay).

"Kalaycılık her yeri gezerdik ama para kıymeti bilmedik" (Kadın, 55, Ankara).

"Bundan 30 sene evvel kazanıyorduk. Çünkü o zaman herkes pamuk ekıyordu. Bizim farklıydık." (Erkek, 73, Adana).

Ayrıca Roman bireyler, genel olarak Roman kültüründe gelecek için yatırım yapma ve para biriktirme özelliklerinin olmadığını da dile getirmiştir. Bu da yoksulluğun günümüze kadar yoğun bir şekilde devam etmesine sebep olan etkenler arasındadır.

"Aylıkla geçinemeyiz, aylığı bekleyemeyiz. Günlük olacak. Ne kadar gelir olursa o kadar gider var. Aylık para geldiği için geçimimizi sağlayamayız, günlük olacak yani" (Erkek, 26, Adana).

Aydın, Atatürk Mahallesi

Roman grupları kendi temel ihtiyaçları doğrultusunda da yerli halk ile sürekli etkileşim halinde olmuş ve bu etkileşim ve ihtiyaçlar yerleşik özellik göstermelerinde etkili olmuştur. Kalaycılık ve sepetçilik mesleği yapanların dönem dönem ihtiyaçlar ve mevsimsel şartlar sebebi ile göç ettikleri yerlerde yaşayan toplulukların zanaatları ile ihtiyaçlarını karşıladıları, işleri bittiği zaman ise oradan tekrar başka bir iş olan yere göç ettikleri bilinmektedir. Daha sonra manuel üretimin kalkması ve fabrika üretimine geçilmesi ile birlikte Romanların mesleklerin de değer kaybettiği görülmektedir. İş olmayınca göç etmeyi bırakın Roman grupları yerleşik yaşama geçmişler ancak kültürel özelliklerini devam ettirmişlerdir.

Değişen ekonomik sistemlere entegrasyon konusunda başarısız olduklarını söyleyebileceğimiz Roman toplumu için bu düzene entegre olma konusunda bir düşünceye sahip olup olmadıkları ayrıca araştırılması gereken bir konudur. Araştırmaya katılan bireylerin birçoğu serbest zaman saatlerinde çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Kapitalist sistemin ve modern hayatın getirdiği yükümlülüklerle uymak istememekte, daha özgür olabilecekleri mekanlarda ve zaman aralığında çalışmak istemektedirler.

Romanlar yerleşik hayatı bulundukları yerlerde yerli halk ile uyumsuz özellikler göstermemişlerdir. Halk ile arasında büyük sorunların olduğu görülmemekte ancak yaşam tarzları Roman olmayanlar ile farklılık göstermektedir. Yaptıkları marjinal meslekler, düğünleri, eğlenceleri ve bu eğlencelerde giydikleri kıyafetler, geç saatlere kadar uyanık kalmaları ve gündüz öğlene doğru uyanmaları, giydikleri şalvarlar, sarıya boyalı saçları ve ayaklarındaki terlikler Roman olmayanlar tarafından yüzyıllardır aynı topraklarda yaşamalarına rağmen yabancı olarak algılanmalarına sebep olmuş, yerli halk ile entegrasyon hiçbir zaman tam manası ile sağlanamamıştır.

3) "Cingene" ve "Roman" Kavramları Üzerine

13 ilde gerçekleştirdiğimiz saha çalışması ve 15 ilde Roman dernek başkanları ile gerçekleştirdiğimiz mülakatlar kapsamında sorduğumuz sorularımızdan birisi de " Roman olmayanlar size nasıl hitap ediyor, siz ne şekilde hitap edilmesini isterdiniz?" sorusu olmuştur. Roman ve Çingene algısı ve bireyler üzerinde yarattığı etkiyi ölçmek ve kimlik bağlamında kendilerini tanımlama biçimlerini öğrenmek amacıyla sorduğumuz bu soruda genellikle kendilerine Roman olmayanlar tarafından "çingene" denildiğini belirtmişlerdir. Bu tanımlamadan oldukça rahatsız olduklarını dile getiren bireyler, çingene kavramını hırsızlık yapan, tavuk çalan, dilenen kişiler olduğunu, kendilerinin bunları yapmadığını alın teri ile para kazandıklarını belirtmişlerdir. Çingene kavramından oldukça rahatsız olan bireyler, kendilerini aşağılamak için bu kavramın kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Türkiye 'de Romanlar genel olarak 'çingene' adıyla bilinmekte ve çeşitli bölgelerde "Abdal, Arabacı, Beyzade, Cano/Cono, Dom/Lom/Rom, Elekçi, Esmer vatandaş, Gurbet, Gurbeti, Karaçı/Karaçi, Karaoğlan, Kıpti, Lulu, Mango, Mutrib/Mutrip, Pırpır, Poşa/Boşa/Paşa, Roman, Sepetçi, Teber, Todi" adlarıyla anılmaktadır (Yıldız, 2007:1). Aslında bu isimlere dikkat edildiğinde birçoğunun 'yabancı' tanımlanırken, belirgin ve öne çıkan özellikleri ile tanımlandığı görülmektedir. Sepetçi, elekçi, arabacı isimlerinde olduğu gibi mesleklerine; karaoğlan, esmer vatandaş isimlerinde olduğu gibi dış görünüşlerine; gurbet, gurbeti isimlerinde olduğu gibi göç kültürüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu isimlere dikkat ettiğimizde Roman olmayan kişilerin onlara bu isimleri verdiği görülmektedir.

Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde (TDK, 2017) "genellikle argo konuşan, falcılık yapan, yaban otları satan, kimi kez de çalgıcılık yapan, seyrek görülen bir tip" olarak tanımlanırken, Nişanyan Sözlüğünde ise 'çingene' fakir, yoksul anlamı taşımaktadır (Nişanyan Sözlüğü, 2017).

Araştırmaya katılan Roman bireyler tarafından da sık sık dile getirilen Çingene tanımının, Roman olmayan yani *Gacoların* bu tanımı Romanlara verdienenini söylemişlerdir. Ali Mezarcioğlu ise 'Kavramları Doğru Kullanmak' (2014) adlı yazısında çingene kavramını küfür ve ayrımcılık içeren, olumsuz bir söylem olarak kullananlar olduğunu kabul etmiş ancak çingene kelimesinin kökenine inerek gerçekte ne manaya geldiğini anlatmaya çalışmıştır.

Mezarcioğlu (2014) çingene kavramını etnikliğe ve kimlik tanımlamasına atıfta bulunarak yapmıştır: "*Orta Anadolu'da kendi halinde sıradan bir köylü için 'çingen'*

dediğinizde kafasında canlanan kendine özgü bir kültüre sahip Turani bir kavim olan Abdallardır; Karadeniz'de Gürcü, Çepni, Laz ya da Türkmen kökenli bir yurttaşımız Kafkasya'nın kökünü Hindistan'dan alan kavimlerden olan Lomları Çingene diye bilir. Hem ülkemiz hem de Suriye ve Irak gibi Orta Doğu ülkelerinde yaşayan Mezopotamyali kavimlerin gözünde Çingeneler Domlar, Gevendeler ve diğer bölge kavimleridir. Çingenelik, tüm bu kavimlere dışarıdan bakanların; bizlerin deyimiyle Gaco- Gebenlerin verdiği isimdir. Çünkü tüm bu kavimler sanayileşme öncesi geçimlerini çeşitli zanaat ve hizmetlerin sunumuyla sağlamışlar; içinde yaşadıkları toplumlara demirciler, elekçiler, kalaycılar, bakırcılar, müzisyenler, halk hekimleri, dışçiler olarak hizmet etmişlerdir. Tarımcı ve hayvancı kavimler bu kavimleri kendilerinden ayırmak için nasıl Çingene adını kullanmışlarsa, biz de kendimizin onlardan farkını vurgulamak için yüzlerce yıl boyunca Gaco-Geben- Baro- Sivan vs. kelimeleri kullanmışızdır.²

Sakarya, Yenimahalle

² <http://cingeneyizame.blogspot.com.tr/2014/07/ali-mezarcoglu-kavramlar-dogrular-kullanmak.html#more>
Ali Mezarcioğlu'nun 3 Temmuz 2014 tarihinde yayımlanan "Kavramları Doğru Kullanmak" adlı yazısından alınmıştır.

Tekirdağ, Malkara

Araştırmamıza katılan bir Roman birey ise çingene kavramını şöyle açıklamaktadır: "Bize eski Yunancadan gelen bir kavram, antingoni kelimesinden türedi. Bu farklı bölgelerde antingoni, digani, cigani, İspanya'da cinata, Türkiye'de çingene denir. Ama anlam açısından da antingoni kötü, pis aşağılayıcı manasına geliyor. Bir Romana sorduğumuzda 'sen kimsin diye?' 'mey som Rom' (ben Romanım) der. Çoğunluk için ise 'adala si amare Roma' (Bunlar bizim Romanlarımız) derler. Anlaşıldığı gibi Roman kültüründe ve dilinde çingene diye bir kavram yoktur. Dışarıdan bir gömlek gibi üstümüze giydirilmiştir ve buna birçok anımlar da yüklenmiştir. Eski Türkçe sözlükte çingene kavramı çocuk çalan, hırsızlık yapan, falçılık yapan, kadınları esmer, geniş kalçalı ve fuhuş yapan. bu adlarla adlandırıldılar. Bir Roman çocuğu dünyaya geldiğinde potansiyel suçlu olduğu düşünüliyor. Kaldı ki insanların anne babalarını seçmeleri gibi bir özgürlüğü de yok." (Erkek, 46 yaşında, Mersin)

Çingene kelimesini genel olarak değerlendirdiğimizde Roman olmayanlar tarafından verilen bir isim olduğunu görmekteyiz. Toplumlar ve gruplar kendilerinden olmayanları, 'öteki'ni tanımlamak için diğer gruplara isimler vermişlerdir. Roman dilinde hiçbir karşılığı bulunmayan çingene kavramı diğer grupların Romanlara ithafen söyledikleri tanımlamadır. Bir grubun kendi gerçek adından çok diğer gruplar tarafından verilen ad ile çağırılması ve

yüzyıllarca bu tanımın devam etmesi grupların kültürel alglarının ve buna paralel olarak söylemlerinin toplumsal anlamda ne derece etkili ve önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde çingene kavramı genellikle olumsuz anlam barındırmakta aynı zamanda yalnızca Romanlara karşı değil olumsuz özellik gösteren Roman olmayan bireylere karşı da kullanılmaktadır. Bu kavram, bir etnik grubu hem aşağılamak için kullanılmakta hem de diğer bireyleri ise 'lanetlenen ve aşağılananırka ait olmakla suçlamaktadır. Roman bireyler ise bu kavramın olumsuz anlamına doğrudan maruz kalmaktadır.

"Çingenenin açılımına bakarsanız pis kokan, yıkanmayan, pis yerlerde dolaşan böyle bir adlandırma vardı. Ama bu lügattan kaldırıldı insallah, yani bu Çingene pis kokan hepsi mi pis kokuyor? Sınıflandırılamayız. Dünya genelinde kokanlar Çingene midir?" (Erkek, 50, Ankara).

"Ama ben o çingen kelimesinden hiç memnun değilim. Biz hiç kimsenin kapısına gidip dilemektedik" (Kadın, 39, Aydın).

"Aptal diyorlar ne Romanı. Aptal mahallesi diyor, bunlar çingene diyor. Roman demiyorlar ki çingene diyorlar. Aşağılık bir şey görüyorlardı. Ama biz çingene değiliz ki biz alnumızın teriyle çalışan insanızız" (Erkek, 53, Adana).

Ancak tüm bunların yanı sıra 'çingene' denildiği zaman renkli kıyafetler giyinen, eğlenen ve mutlu bir topluluk da akla gelmektedir. Araştırmamız kapsamında 'çingene' kelimesinden genel olarak bireylerin rahatsız oldukları gerektiğini görmekteyiz ancak kendilerine 'çingene' denilmesinden rahatsız olmayan bireyler de yer almaktadır. Burada topluluklara, bireylere ya da eşyalara verilen isimlerin algı ile de alakalı olduğunu görmekteyiz. Kendilerine nasıl hitap edilmesini istediklerini sorduğumuzda ise bir kısmı 'Roman' denilmesini istediklerini belirtirken, araştırmamıza katılan bireylerinçoğunluğu ise ayrımcılık olmadan kendilerine yalnızca insan oldukları için değer verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Romanlarda kimlik ve milliyetçilik bağlamında Roman kimliğine aşırı bağlılık ve Roman milliyetçi hareketlerine rastlanmamıştır.

Araştırma kapsamında çalışmamıza katılan Roman bireyler insan hakları bağlamında ayrımcılık ve dışlanması olmadan herkes ile eşit şartlarda yaşamak istediklerini dile getirmiştir. Sosyal anlamda çingene diye damgalanan bireyler, topluma katılma konusunda isteksiz davranışmakta, sosyal benliğinin aşağılanması ve yok sayılmasından dolayı kendini toplumsal anlamda kapatmaktadır. Yoksulluğun, erken yaşta evliliklerin ve erken okul

terklerinin çok sık yaşadığı Roman toplumunda sosyal anlamda dışlanan ve benliği yok sayılan bireyler kendi grupları içinde yaşamayı tercih etmekte, dış dünyanın, Roman olmayan bireylerin onlara zarar vereceğini düşünmektedirler. Bu yüzden Romanlar kendi dillerini diğer gruplara öğretmek istememektedir. Kendilerine ait olan dilleri tehlike anında ve kendi aralarında konuşmaktadır. Göç ettikleri toplumların dillerini de öğrenen Roman bireyler kendi dillerinin ise yok olmaması için günümüzde de çabalar göstermektedir.

Roman dili/ Romanes bilme durumlarını genel olarak değerlendirdiğimizde araştırmaya katılanların yüzde 39,2'si çok az bildiğini belirtirken, yüzde 34,2'si ise hiç bilmediğini belirtmiştir. Araştırmaya katılanlardan Aydın ilinde yaşayan Romanlardan yüzde 67,3'ü, Ankara'da yüzde 55,2'si, Adana'da yüzde 46,2'si, Mersin'de yüzde 68'i, Balıkesir'de yüzde 32,6'sı, Hatay ilinde yüzde 100'ü Romanes bildiğini belirtmiştir.

Edirne ilinde yüzde 54,9'u, Bursa'da yüzde 97,8'i, Sakarya'da yüzde 31'i, İzmir'de yüzde 92,3'ü, Balıkesir'de yüzde 34,9'u Roman dili bilmediğini belirtmiştir. İstanbul'da yüzde 97'si, Eskişehir'de yüzde 97,6, Tekirdağ'da ise araştırmaya katılanların yüzde 100'ü çok az Roman dili/ Romanes bildiğini belirtmiştir.

Özbaskıcı'nın (2014) da belirttiği gibi dışlanmadan dolayı ve tehlikeye karşı birlik olmak amacıyla genellikle oturdukları evler ise yan yana, bitişik, dar sokakları olan, derme çatma kulübe tarzı evler olmuştur. Güvenlik amacıyla ve birbirleri ile haberleşebilmek için sokaklar dar yapılmıştır.³

İçlerinde bulundukları sosyal ve psikolojik durum bireylerin geleceğe şüphe ile baktalarına sebep olmaktadır. Görüşüğümüz bireylerin birçoğunun geleceğe dair bekentisi dahi bulunmamaktadır. İçlerinde bulundukları sosyal ve ekonomik durumdan çıkamayacakları inancı geliştiren bireyler, çocukların okumalarını ve bir meslek sahibi olmalarını istemektedirler. Yaşamış oldukları bu çaresizlik ve eylemsizlik durumu içlerine doğdukları yoksulluğun ve dışlanmanın bir kısır döngü gibi devam etmesine sebep olmaktadır.

Görüşme yaptığımız birçok bireyde bulundukları sosyal durumdan çıkamayacakları inancı yaygın bir şekilde görülmektedir.

³ <http://www.cingeneyiz.org/2014/03/metin-ozbaskc-samsun-teneke-mahallesi.html>
Metin Özbaskıcı'nın 22 Mart 2014 tarihinde yayımlanan Samsun Teneke Mahallesi Sözlü Tarih çalışması genel Değerlendirme makalesinden alınmıştır.

"Dedelerimizden bize nesilden nesile devam ediyor. Dedelerimiz öldü bir odanın içinde biz öleceğiz bir odanın içinde. O bir odayı bile çok görüyorlar. O bir odayı da elimizden alacaklar ne yapalım çadır kuracağız" (Erkek, 42, Hatay).

4) Türkiye'de Roman Nüfusu

Yapılan araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, Romanların anavatanlarının Kuzeybatı Hindistan olduğu belirtilmekte, Afganistan ve İran üzerinden Anadolu'ya geldikleri tahmin edilmektedir (Ünaldi, 2012: 616). Ancak Romanların Hindistan'dan ayrılışlarıyla ilgili kesin bir tarih bilinmemektedir. Pek çok kaynakta Romanların hem anavatanları hem de sayıları ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmektedir. Kolukırık'ın(2004: 20) da belirttiği gibi kuşkusuz bu durumun ortaya çıkmasında Romanların yazılı bir tarihinin olmayışı önemli rol oynamaktadır.

Okely'e (akt.Kolukırık,2004: 20) göre "Romanların yazı geleneğine sahip olmaması, Roman olmayanlarca yazılmış Roman tarihinde kırılmalar yaşanmasına yol açmaktadır"⁴. Türkiye'de yaşayan Romanların sayısı ise kesin olarak bilinmemekle birlikte 500.000 ve 5.000.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir⁵.

Araştırma yaptığımız illerdeki Roman sivil toplum kuruluşu başkanları genel olarak illerindeki tahmini nüfusu şu şekilde vermişlerdir: Bursa ilinde 30.000'in üzerinde, Balıkesir ilinde 30.000 -40.000 arası, Edirne'de 23.000 civarı, Mersin'de 35.000 civarı, İzmir'de 350.000- 400.000 arası, Aydın'da 100.000 civarı, Sakarya'da 30.000 civarı, Ankara'da 30.000- 40.000 arası, Eskişehir'de 20.000- 25.000 arası, Tekirdağ'da 140.000- 160.000 arası, Hatay'da 20.000 civarı, Adana'da 30.000-35.000 arası, Manisa'da 50.000- 60.000 civarı, Kırılaçlı'nde 40.000- 45.000 civarı, İstanbul'da ise 1 milyon civarında tahmini Roman nüfusu bulunmaktadır. Türkiye'nin hemen hemen her şehrinde Romanlar yaşamaktadır. Ancak etnik kimlik bağlamında bir nüfus sayımı yapılmadığı için kesin olarak bir sayı söylemek mümkün olmamaktadır.

Romanların Hindistan'dan neden ve nasıl ayrıldıkları konusunda da kesin kanıtlar sunulamamakla birlikte Marushiakova ve Popov'un (akt. Kolukırık,2004: 22) belirttiği gibi "*dilsel kanıtlar etrafında oluşturulan haritaya göre Romanlar 10. yüzyılın sonu ve 11. yüzyılın başlarında üç ana gruba ayrılmışlardır. Bu gruplardan Dom'lar 'Ben' lehçesini, Lom ve Rom'lar ise 'Phen' lehçesini konuşmaktadır. Domlar, belirli aralıklarla Suriye ve Filistin'e*

⁴ Metnin orijinalinde Roman kelimesi yerine Çingene kelimesi kullanılmıştır. Ancak biz çalışmaya başladığımız andan itibaren Roman kelimesini kullanmayı tercih etmiş bulunmaktayız. Bu sebeple bu alıntıda ve yapacağımız diğer alıntılarla Çingene yerine Roman kelimesi kullanılacaktır. Ancak bazı alıntılarla cümlenin anlamında bozulma oluşmaktadır. Bu duruma sebebiyet oluşturmamak için kelimenin cümledeki orijinal hali kullanılmıştır.

⁵ <http://www.sifirayrimcilik.org/2014/11/avrupa-ulkelerinde-roman-nufusunun-karsilastirmali-sunumu/>

yerleşmişler, bazıları ise Misir ve kuzey Afrika boyunca ilerleyerek İspanya'ya kadar ulaşmışlardır. Ancak bu rota bazı araştırmacılar tarafından kabul edilmemektedir. İkinci grup Romanlar -Lomlar-, kuzeye doğru ilerleyerek Ermenistan ve Gürcistan'a yerleşmişlerdir. Bazı hipotezlere göre grubun üyeleri Romanya, Balkanlar ve Avrupa içlerine kadar uzanmışlardır. Ancak bu görüş hakkında da kesin kanıtlar bulunmamaktadır. Üçüncü ve en büyük grup Rom'lar ise Batıya doğru ilerleyerek Anadolu üzerinden Balkanlara ve Avrupa içeriine kadar ilerlemişlerdir".

Türkiye- Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporuna göre Türkiye'de Romanların büyük bir bölümü Trakya, Marmara ve Ege Bölgelerinde, Dom ve Lom grupları ise büyük bir çoğunlukla Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu Bölgesi'nde yaşamaktadırlar. Dom'lar Domari ya da Türkçe'de geçtiği şekliyle Domca konuşan ve Hindistan kökenli farklı bir dilbilimsel grup oluşturmaktadır. Dom toplulukları günümüzde daha çok Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşamaktadır. Türkiye'de ise Dom grupları genellikle ülkenin güneydoğusunda yaşamaktadırlar. Hatay ilinde görüşme yaptığımız bireylerin tamamı Dom'dur ve Dom dilini bildiklerini ve kendi aralarında Domca konuştularını belirtmişlerdir. Lom gruplar ise Türkiye'de yaşayan Rom ve Dom gruplarından dil özelliği bakımından farklılık göstermektedirler. Lom'ların da Hindistan'dan geldiği düşünülmekte ve bu gruplar Doğu Karadeniz Bölgesinde, Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu'da ve Kafkaslar'da görülmektedirler. Lom'ların konuştuğu dil ise Lomari'dir (Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu- Türkiye, 2013: 11)

Eskişehir, Tunalı

Romanların anavatanları Hindistan'dan, göç tanımlarına paralel olarak, sosyal ve ekonomik sebepler ile yola çıktığı tahmin edilmekte ancak kesin bir göç tarihi verilememektedir. Hindistan'dan yola çıkan Romanların yolları birçok göç yolundan geçmiş, Romanlar dünyanın birçok ülkesine dağılmışlardır. Gerçekleşen bu göçler boyunca şüphesiz bir gerçek vardır ki Romanların gittikleri hemen hemen her ülkede ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmalarıdır. Uğradıkları bu dışlanma sebebi ile göç ettikleri ülkelerde toplumsal anlamda kapanma yaşayan Romanlar, yaşadıkları ülkelerdeki bireylerin gözünde daima 'yabancı' olarak görülmüşlerdir.

Romanlar göç ettikleri hiçbir ülkede devlete karşı gelen bireyler olmamışlardır. Kendi içlerinde yaşayan ve kapalı toplum özelliği gösteren Romanların bu özelliği göstermelerindeki sebeplere baktığımızda ise diğer toplumlar ve yerli toplumlar tarafından 'öteki' ve 'yabancı' olarak görülmeleridir. Bulundukları ülkelerde hiçbir zaman başkaldırma ve ayrımcı politikalar gütmeyen Roman toplumu, buna rağmen içine girdikleri topluma tam manasıyla entegre ol(a)mamışlar, hemen hemen her toplumda 'istenmeyen topluluk' olarak görülmüşlerdir.

Bunun yanında Roman toplumunda da bilinçli bir şekilde uzak durma eğiliminin olduğu görülmektedir. Roman toplumunda Roman olmayan kişiler 'gaco' olarak

adlandırılmakta ve gacolara kendi etnik gruplarından olmadıkları için öteki ve yabancı gözüyle bakılmakta ve güven duyulmamaktadır.

"Romanların hayatlarını gacolar öğrengin ona göre dışlasınlar" (Erkek, 55, Ankara).

"Başka yerde oturmayı düşünmem. Bildiğimiz yerler. Ayrımcılığa uğramak istemiyorum. Farklı yerlerde hoş karşılamazlar bizi" (Erkek, 21 yaş, Ankara).

" Romanların en büyük sorunu işsizlik. Dışarı çıkmaya korkuyorlar da ondan. Bu mahallede korkuyorlar dışarı çıkip çalışmaya. Dışarı çıksınlar, korkmaya gerek yok ki. Biz dışında geçinemek diyorlar. Burda iş de bulamıyorlar, okula da gitmiyorlar" (Kadın, 56, Adana).

Eskişehir, Tunalı

Adana, Akıncılar Mahallesi

5) Ekonomik Yoksulluk/ İşsizlik

Roman toplumunda yoksulluk aileden adeta bir miras gibi kalmaktadır. Kolukırık'ın (2004: 38) da belirttiği gibi Romanların sahip oldukları meslekler çoğunlukla marjinal ve prestiji düşük mesleklerle karşılık gelmektedir. Bu durum hem kendi tercihleri hem de göç yolculuklarının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında göç ettikleri toplumlar ile girmiş oldukları iş ilişkileri de göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir. Romanların yaygın olarak yapmış oldukları meslekler baktığımızda kalaycılık, sepetçilik, çiçekçilik, elekçilik, demircilik, müzisyenlik, bohçacılık, kuyumculuk (dişçilik) vb.dir. Günümüzde ise bu mesleklerle kağıt toplayıcılığı, kahvehane işletmeciliği, temizlik elemanı, ev temizliği, ayakkabıcılık, terzilik, hurdacılık, oto yıkama, şoförlük, pazarcılık, simitçilik, hamallık, mevsimlik tarım işçiliği, lağımçılık vb. meslekleri eklenmiştir.

Aydın, Atatürk Mahallesi

Romanların meslekleri hakkında söyle bir gerçek vardır ki göçebelik ve seyyar yapılan işler birbiri ile bağlantılıdır. Romanların sahip oldukları meslekler göçebeliği gerektirirken, göçebelik sebebi ile yerlesik hayatı tutunamayan Romanlar yerli halk tarafından yabancı olarak görülmüştür. Toplu olarak göç etmeleri, kendilerine ait dili bugüne kadar

getirebilmelerini sağlamıştır. Bunun yanında göç ettikleri yerli halk ile ekonomik ve temel ihtiyaçlar bağlamında iletişim kurabilmeleri için gittikleri bölgenin dilini de öğrenmişlerdir.

Adana, Akıncılar Mahallesi

Sosyal anlamda gacolar ile iletişim kurmaktan kaçınan Romanlar gacolar ile genellikle iş ilişkileri sebebi ile iletişim kurmaktadır. Yerleşik yaşama geçtikten sonra ise bulundukları bölgelerin dillerini öğrenen Romanlar kendi ana dillerini unutmaya yüz tutmuşlardır. Araştırma yaptığımız illerin bazıları Romanes dilini hiç bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bazı bölgelerde ise kendi aralarında dillerini konuştularını belirtmişlerdir (Lütfen bkz sf. 15). Romanların günümüzde genel olarak mesleklerine baktığımızda geliri düşük, seyyar ve güvencesiz, sigortasız ve esnek saatli meslekler olduğunu görmekteyiz. Müzisyenlik, seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı, belediyede sokak temizliği işçiliği, çöpçülük, hamallık, hurdacılık, kağıt toplayıcılığı, pazarcılık, tarım işçiliği, ve şoförlük mesleklerinde olduğu gibi esnek saatli ve açık havada yapılan işleri tercih ettilerini görmekteyiz. Günümüzde Roman toplumunun bu meslekleri yapmaları hem kendilerinin bağımsız ve esnek işlerde çalışmak istediklerinden kaynaklanmakta hem de toplumsal anlamda dışlanma yaşayan grubun başka meslek yapma şansı olmadığındandır.

Çalışıkları işten düzenli bir gelir elde edip etmedikleri sorusu sorulduğunda ise araştırmaya katılan bireylerin yüzde 75,8'i yaptıkları işten 'düzenli bir gelir elde etmediklerini' belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bireylerin yalnızca yüzde 15,7'si düzenli bir gelirinin olduğunu söylemiştir.

Yaptıkları işlerin sigortalı olup olmadığını sorduğumuzda ise soruyu yanıtlayanların yüzde 80,6'sı işinin 'sigortalı olmadığını' belirtmiştir. Sağlık güvenceleri ise genel olarak 'genel sağlık sigortası' çıkmıştır.

Farklı mesleklerde girip ardından Roman oldukları öğrenilince birçok ayrımcılığa maruz kalan bireyler ya işten çıkmak durumunda bırakılmış ya da işten çıkarılmıştır. Araştırmaya katılanların yüzde 53,8'i ayrımcılığa uğradığını belirtirken, yüzde 41'i ise ayrımcılığa uğramadığını belirtmiştir. Ayrımcılığa uğramadığını belirten bireyler genel olarak kıyafet ve yaşam tarzı konusunda Roman olmayanlar ile benzerlik göstermektedir.

Özellikle işe alınma konusunda mahallelerinin adı öğrenilince ayrımcı davranışların söz konusu olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle mahalle isimleri söylenenince bu davranışın ortaya çıkması, Roman mahallelerinin sosyal anlamda 'damgalanmış mekanlar' olduğunu göstermektedir. Bireylere iş verilmeyerek damgalanan mekanlardan çıkışlarına izin verilmemesi hem Romanları yoksulluk kültürüne hapsetmekte hem de Romanların sosyal anlamda entegrasyonunun önlerini de kesmektedir.

"En büyük sorunumuz işsizlik, ayrımcılık olmamalı bunlar çalışmaz, bunlara iş vermeyelim denilmeli. İş olursa zaten gerisi gelir kendiliğinden. İş vermezsen dışlarsan ne yapacak adam ya hırsızlık yapacak, ya vuracak, yol kesecik, yanlış yola gidecek. Biz ayrımcılıktan dolayı daha fazla işsizlik yaşıyoruz. Bu sorunlar olunca zaten eğitime ulaşamayacaksın" (Erkek, 48, Hatay).

"İş yerinde Roman olduğum için çok hakarete uğradım" (Erkek, 50, Tekirdağ).

"Fabrika açıldı, eleman açığı var. Gidiyoruz cv doldurmaya, mahallemizi yazıyoruz. Reddi yiyoruz" (Erkek, 31, Tekirdağ)

"Benim eşimi Tepecik de oturduğumuz için işe almadılar. Neden Roman olduğumuz için. Alsancak mahallesinde gaco dediğimiz başka mahallelerden insan olsun hemen alıyorlar, Doğu olsun alıyorlar, Roman olduğumuz için iş görüşmesinden geri geliyoruz, biz sizi ararız diyorlar" (Kadın, 51, İzmir).

"Romanım dedim inanmadılar. Roman değilim dediğimde işe alındım" (Kadın, 18, İzmir).

"Ben önce temizlikte, yemekte çalıştım. Gözümün önünde bir sürü şey bıraktılar beni denemek için. Yaptıkları hareketler çok yıprattı. Hırsız gözüyle baktılar" (Kadın, 53, Ankara).

"Burda oturduğumuzu biliyorlar, öğreniyorlar. Ben 86 da petrole girdim. Yeni evlendim işte o zaman. 5 ay çalıştım. 5 ay sonra adamlar beni burda indirdi, benim de mahalleme ya bura. Burda indirilince gördüler ya. Sen bu mahallede mi oturuyon, he dedim bu mahallede oturuyom ben de Romanım. İlkinci günü baktım hemen çıkışımı verdiler, beni işten çıkarttılar.petrolü hiç unutmam, ölene kadar da onu unutmam" (Erkek, 53, Adana).

Adana, Akıncılar Mahallesi

Adana, Akıncılar Mahallesi

Roman toplumunda yoksulluk ve toplumsal dışlanma birbiri ile iç içe geçmiş kavamlardır. Uğradıkları toplumsal dışlanma sebebi ile iş yaşamına ulaşmada zorluk yaşayan Romanlar adeta yoksullüğün içinde hapsolmuşlardır.

Toplumsal dışlanma sebebi ile de içinde bulundukları toplum ile tam olarak bütünleşmemektedirler. Giddens'in (2013: 402) da belirttiği gibi çevresinde kötü okulların ve az sayıda iş fırsatının olduğu, yıkık dökük hatta tek göz odaklı evlerde yaşayan insanlar, toplumdaki pek çok insan için söz konusu olamayacak biçimde, kendilerine daha iyi koşullar yaratan fırsatlardan etkili bir biçimde yoksun kalmaktadır.

Toplumsal dışlanma ile bireyler içinde yaşadıkları toplumun onlara sundukları fırsatlarından mahrum bırakılma durumudur. Toplumsal dışlanma kavramı yalnızca toplumsal ilişkilerden dışlanma kavramını içermemekte bunun yanında hizmetlerden dışlanma, iş gücü piyasasından da dışlanmaktadır. Bunun sonucunda yoksulluk ve göç ise kaçınılmaz olarak gelmektedir. Türkiye'de yaşayan Romanların ikamet ettiğleri mahalleler şehrin merkezinde ya da şehir merkezine yakın yerlerdir. Ancak buna rağmen Romanların yaşadıkları mekanlar adeta çevreden yalıtılmış mekanlar halini almıştır. Romanların yoğun olarak yaşadıkları yerlere suç potansiyelinin yüksek olduğu, kötü ve pis işlerin yapıldığı mekanlar gözüyle

bakılmakta, Roman oldukları için iş verilmeyen bireyler adeta mahalle içine hapsedilmektedirler.

"Bir zaman biri ablama 'sizden kötü kadın çıkar' dediler. Ablam bi dakika dedi gidelim kötü dedığınız yerde bakalım her milletten yok mu? Her toplumda kötü insan var, sadece izde mi var? İşte bu bir ayrımcılıktır" (Erkek, 48, Hatay).

"İş konusunda sıkıntı var, bunlar işe gelmez, çalışmaz diyorlar" (Kadın, 18, İzmir).

"Roman mahallesi olduğunu biliyorlar Tepecik'in. Roman olduğumuz için direkt dışlanıyoruz. Siz bize nasıl dediniz ben sizin içينize girdim çok memnun oldum, çok sevecensiniz, cana yakınsınız, konuşkansınız. Kimse kimseyi görmeden anlamıyor ama eleştiriyor" (Kadın, 51, İzmir).

"Hoş görülmüyorkar. Satışa giderken köylüden, muhtardan siz çingenesiniz diye köyden kovuyorlardı" (Erkek, 50, Eskişehir).

Adana, Akıncılar Mahallesi

6) Eğitim

Roman toplumunda yoksulluk, okula devamsızlık, erken okul terki ve erken yaşıta evlilik problemleri birbiri ile bağlantılı, iç içe geçmiş durumdadır. Okullaşma oranının oldukça düşük olduğu Roman toplumunda okul devamsızlığının ve erken okul terkinin çok boyutlu sebepleri bulunmaktadır.

Araştırmamıza katılan bireylerin eğitim seviyelerine baktığımızda ise yüzde 38,1'inin ilkokul mezunu, yüzde 27,5'inin okuryazar olmadığı, yüzde 13,5'inin ise ilkokul terk olduğu görülmektedir. Yüzde 9,6'sı ortaokul, yüzde 2,8'i lise mezunu, yüzde 2'si ise üniversite mezunudur.

Roman toplumunda okul devamsızlığının ve okul terkinin en önemli sebeplerinden birisi ailenin ekonomik durumundan dolayı çocuğun çalışmak zorunda kalmasıdır. Çalışmak zorunda kalan çocuk okula yeterince ilgi gösterememektedir. Küçük yaşıta para kazanmaya başlayan çocuk için de okul anlamsız hale gelmektedir.

"Okuyamıyor. Atıyorum okula başladığım, mart ayı geliyor, çalışması lazım. Paraya ihtiyacı var" (Erkek, 40, Adana).

"13-14 yaşında demircilik yapıyordum. Sıcak demircilik yapmaya başladım. Böyle başladığım işte. Ondan sonra değişik işler yaptık, hamalcılık, gazete satıyordu" (Erkek, 50, Balıkesir).

Yeni nesilde de okul devamsızlığı ve okul terkine sıkça rastladığımız Roman toplumunda çocukların okul terkinin sebeplerinin birisi ailenin eğitim seviyesinin düşük olmasıdır. Tüm bunların yanında rol model eksikliğinin de bulunmaması sebebi ile okul ve eğitim çocuklar için anlamsız hale gelmektedir.

"Zaten en büyük etken ekonomik sorundur, sonrasında ise ailenin duyarsızlığıdır. Kendisi okumadığı için onun önemini anlayamıyor. Okumanın ne kadar değerli bir şey olduğunu kavrayamıyor. Halbuki çocuğunun daha yüksek bir yerlere geleceğini tahmin edemiyor." (Erkek, 50, Balıkesir).

Geçici, seyyar, güvencesiz ve esnek saatli işlerde çalışan Roman ailelerin temel problemi beslenme ve barınma olmaktadır. Birbiri ile iç içe geçmiş, genellikle tek göz odaklı evlerde yaşayan Roman toplumunda geleceğe güven duyulmadığı görülmektedir. Okul ise onlar için uzun, meşakkatli ve sonu belirsiz bir çabadır. Geleceğe güven duymadığını belirten

bireyler, içlerinde bulundukları yoksulluğu kabullenmiş ya da çaresizlik psikolojisi sebebi ile hayatlarının pek de değişmeyeceği yönünde kanaat taşımaktadır.

Araştırmamız boyunca elde ettiğimiz veriler ve gözlemlerimiz sonucu gördük ki Roman çocukların geleceğe dair hayalleri bulunmamaktadır. 'Büyükünce ne olmak istersin, hangi mesleği yapmak istersin?' sorusuna genellikle çocuklar sessiz kalmıştır. Araştırmacılar tarafından meslek isimleri söylendiği zaman o mesleklerden birisini seçmişlerdir, neden o meslek dediğimizde ise çocuklar yine sessiz kalmışlardır. Çocukların bir hayalinin bile olmadığını görmek, içlerinde bulundukları yoksulluğu ve çaresizliği gözler önüne sermektedir. Araştırmamıza katılan bireyler genel olarak "*Kim ister böyle bir yerde yaşamayı?*", "*benim de bir evim olsun isterim*", "*etrafına bir bak sen ister misin burda yaşamayı?*" söylemlerinde de olduğu gibi içinde bulundukları durumdan memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

"Pek umudum yok, böyle geldik böyle gidiyoruz, sürünyoruz. Güzel bir hayat yok. Güzel hayat nedir? Okullar tatil oldu evdeyiz, istedığını alamıyoruz. Geçim sıkıntısından birini alıyoruz, birini alamıyoruz. Genelde mercimek çorbası, zeytin alıyorum bazen 2 liralık peynir" (Erkek, 43, Eskişehir).

"Büyükünce avukat olmayı istiyorum ama belki olamam derste zorlanıyorum" (Erkek, 11, Ankara).

Aydın, Atatürk Mahallesi

Ancak şunu belirtelim ki araştırmaya katılanlara "Fırsatınız olsa oturdugunuz semtin dışında başka bir yerde oturmak ister misiniz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yüzde 37,5 oranında 'evet' yanıtını verenler çocuklarına daha iyi bir eğitim verebilmek ve daha iyi bir gelecek sağlayabilmek amacıyla başka bir yerde oturmak istediklerini dile getirmiştir. Yüzde 55,1 oranı ile 'hayır' yanıtını verenler ise içinde bulundukları yoksulluk durumunun çaresizliği ile de bizi bizden başka kimse çekmez, hep birlikte mutluyuz burada yanıtını vermişlerdir. Ancak hayır yanıtının arkasında daha çok dışlanma korkusu yattığı gözlenmiştir.

Araştırma yaptığımız illerde Roman mahallelerinin birçoğu sosyal anlamda 'çingenе mahallesi' damgası taşımaktadır. Suç potansiyelinin, uyuşturucu kullanımının, şiddetin, hırsızlığın yüksek oranda olduğu düşünülen bu mahalleler Roman olmayanlar tarafından ötekileştirilmiş ve damgalanmış mekanlar haline gelmiştir.

Bursa, Karacabey

Düşük gelirli işlerde çalışan aileler ancak günlük beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktarda para kazanmaktadır. Temel problem beslenme ve barınma olduğundan dolayı bireyler ne kendi eğitimleri ile ne de çocukların eğitimleri ile ilgilenebilmektedirler. Buna ek olarak düşük gelirli işlerde çalışan anne ve baba cep harçlığı olmadan çocuğu okula göndermektedir. Ayrıca okullarda bazı etkinlik derslerinde çocuklardan etkinlik malzemeleri istenebilmektedir, bu malzemeleri alamayan çocuk okuldan uzaklaşmakta, aile ise çocuğunun üzülmесini istemediği için okula gitmemе durumuna karşı çıkmamaktadır.

"Yoksulluktan dolayı çalışmam gerekti. Babam rahatsızdı, evin en büyüğü bendim. Sepetçilik yaptım, şemsiye yoktu o zaman. Diğer biraderler okudu, biri okuyamadı, beşi bitirdiler. Ortaokula hiç giden olmadı çalışmaktan. çalışmak zorundaydık, okula giderken de sepet yapıyorduk" (Erkek, 49, Aydın).

"Çocuğa okul harçlığı veremiyoruz. Çocuk okula gidemiyor harçlığı yok diye" (Kadın, 59, İzmir)

"Anne baba okuyunca çocuklara önem veriyor. Buna dikkat ettim maddi durum iyi olunca okunuyor, bazlarının beslenmesi bile yok nasıl gitsin okula gitmez" (Erkek, 50, Hatay).

Okul devamsızlığının ve okul terkinin diğer bir sebebi ise annenin çalışmak zorunda kaldığı ailelerde evde küçük çocuğa bakacak kimse bulamamaktadırlar. Elde ettikleri düşük gelirden dolayı çocuğu bakması için bir kimse de bulamayan aileler genellikle bu görevi ailinin en büyük çocuğuna vermektedir. Bu çocuk da genellikle kız çocuğu olmaktadır. Anne baba çalışmak zorunda kalınca küçük kardeşe bakmak zorunda kalan abla veya ağabey de okuldan haliyle uzaklaşmakta hatta okulu bırakmak zorunda kalmaktadır.

"Okula gitmek isterim ama buna bakan yok" (2 yaşındaki kardeşini gösteriyor)/ (Kız çocuğu, 11, Ankara).

Adana, Akıncılar Mahallesi

Eskişehir, Tunalı

Sakarya, Yenimahalle

Sadece yetişkin bireyler değil Roman çocuklar da geleceğe karşı güvensizlik duymaktadırlar. Zor koşullar altında okula giden Roman çocuklar da okulda karşılaştıkları ayrımcılık ve dışlanma sebebi ile okuldan uzaklaşmaktadır. Bazen öğretmenleri tarafından çoğunlukla ise arkadaşları tarafından dışlanmaya maruz kalan Roman çocuklar okula gitmek istememektedir. Yoksulluk sebebi ile okula çoğu kez aç giden çocuk, okulda da arkadaşları tarafından ayrımcılığa uğrayınca okul çocuğun hayatı önemli bir işlev olmaktan çıkmaktadır.

"Ben çok çalışkan bir öğrenciydim, ama müfettiş geldiğinde bizi arkaya atarlardı. Esmer tenli olunca ne kadar başarılı da olsan öğretmen sorardı çingen misin arap misin? Yıllardır bizi orada Arap bilirler. Çingeneliği kabul etmedik çünkü edebilecek pozisyonda degildik" (Erkek, 25, Hatay).

"Biz okula giderken de çok ezildik. Beni hocam çok döverdi, onun yüzünden yapamazdım bildiğim soruyu. Ömer diye bir arkadaşım vardı, defterin iki yanını kullanırdı. Bende öyle yapmaya başladım. Bana dayak attı ama onu dövmedi. Süleyman hocayı da unutmam bizimle alay ederdi abe gel, git derdi. Bana bu hocaların katkılarının olduğunu düşünmüyorum hiç" (Erkek, 35, Adana).

"Ben okulu sırf bu yüzden bıraktım. Arkadaşlarım ve öğretmenlerim dışladı Romanım diye. Çocuklar oynatmadı. Öğretmenim de madem öyle kenarda dur sende oynamama dedi. Ben okulu bıraktım. Ayrımcılığa uğramasam okula devam ederdim" (Kadın, 27, Aydın).

"Oğlum onla oynama, çingen çocuğu, çingene çocuğu diyorlardı" (Erkek, 36, Aydın).

Aydın, Atatürk Mahallesi

Ev koşullarının ders çalışmaya pek de uygun olmadığı ve çoğu zaman çocuğun ödev yaparken sorularını sorabileceği bir ebeveynin de olmaması çocuğu okuldan uzaklaştıran etkenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Evde uygun ders çalışma ortamı bulamayan, okulda ise dersleri anlamakta zorlanan, dersleri anlayamadığı zaman sorabileceğinin birisini bulamayan çocuk okula gitmek istememekte, okulu bırakmaktadır.

Okuldan ayrılan çocuğun, tek sosyalleşebileceği mekan ise mahalle olmaktadır. Kendine benzeyen, kendi problemlerinin arkadaşları tarafından da yaşandığını gören çocuk mahallede, Roman arkadaşlarıyla birlikte sokakta kendi hayatına anlam aramaktadır. Okulu bırakmak zorunda kalan çocuk, sokakta risk altına girmekte, suçlara karşı açık ve savunmasız hale gelmektedir.

"Eşim uyuşturucu kullanıyor, eğer bir işi olsa yaklaşmaz. Devletten iş bekliyoruz. Eşimin abisi kendisini uyuşturucu yüzünden astı. Kocam da uyuşturucu yüzünden cezaevinde" (Kadın, 20, Aydın).

"Yani işsiz işte bak. 16-17 yaşında işsiz" (Kadın, 37, Adana).

"Ben okulu hiç sevmiyordum, hiç de sevmedim. Ya anlamsız değil de hiç sevmedim. Şu an arkadaşlarım okuyor ne halde olduklarını da biliyorum. Okumadığım daha iyi oldu" (Erkek, 21, Adana).

7) Erken Yaşıta Evlilik

Okuldan ayrılan kız ve erkek çocukları anne ve babaları gibi güvencesiz, düşük gelirli işlerde çalışmaya başlamaktadır. Erken yaşta evlilik denildiği zaman genellikle küçük yaşta ve zorla evlendirilen kız çocukları akla gelmektedir. Ancak Roman toplumunda bu durum hem çocuk gelin hem de çocuk damatlar olarak farklılık göstermektedir.

Roman toplumunda ekonomik ve sosyal problemlere ancak daha çok ekonomik problemlere bağlı olarak kız ve erkek çocuğu okuldan kopmaktadır. Okuldan kopan kız çocuğu ev işleri ile ilgilenmekte ve evde küçük kardeşlerine bakmaktadır, yaşı biraz büyüğü zaman ise annesi ile birlikte temizliğe gitmektedir. Okuldan kopan erkek çocuğu ise genellikle bir müzik aleti çalmakta veya babası ile birlikte günlük işlere gitmektedir. Okuldan ayrılan her kız çocuğu potansiyel bir gelin adayı haline dönüşürken, okuldan ayrılan her erkek çocuğu da potansiyel bir damat adayına dönüşmektedir.

Okul Roman çocukların Roman olmayan çocuklar ile tek sosyalleşebildiği mekan iken, okuldan kopan Roman çocuğunun tek sosyalleşebildiği yer içinde yaşadığı mahalle olmaktadır. Eğitim hayatından kopan çocuklar için evlilik anlamlı hale gelmeye başlamakta ve düğünler Roman kız ve erkek çocukları için 'es seçebileceği mekanlara' dönüştürmektedir. Yoksulluk, erken okul terki ve erken yaşta evlilik kısır döngüsüne hapsolan Roman çocuklar da adeta annelerinin ve babalarının hayatlarını yeniden yaşamaktadırlar.

Araştırmaya katılan kadınların evlenme yaşlarına baktığımızda yüzde 58,6'sının 16-21 yaş aralığında evlendiği görülmektedir. Yüzde 22'sinin ise 15 yaş ve öncesinde evlendiği görülmektedir. 22-27 yaş aralığında evlenenlerin oranı ise yüzde 8,3'tür. Erkeğin evlenme yaşına baktığımızda ise yüzde 51,4'ünün 16-21 yaş aralığında evlendiği, yüzde 24,6'sının ise 22-27 yaş aralığında evlendiği elde edilen bulgular arasındadır. 15 yaş ve öncesinde evlenen erkeklerin oranı ise yüzde 7,4'tür. Bulguları değerlendirdiğimizde 15 yaş ve öncesi evliliğin erkeklerle oranla kız çocuklarında daha yaygın olduğu görülmektedir. Bunun yanında evlilik için tercih edilen 16-21 yaş aralığı olmuştur. Bu aralıkta ise en fazla evlilik 17 ve 18 yaşlarında görülmektedir.

Erken evliliğin sebeplerine baktığımızda ilk olarak gelenekselleşmiş 'evlilik zamanı' algısından bahsedebiliriz. Kürtlere göre evlilik zamanı algısı değişimektedir. Araştırmamıza katılan bireylerin birçoğu küçük yaşta evlendiğini ancak bu evlilik isteğin ailesinin kararı olduğunu dile getirmiştir.

"11 yaşında nişanlandım, 13 yaşında evlendim, ailem istedi o zaman görücü usulü vardı" (Erkek, 50, Ankara).

"Evlendiğimde 14 yaşamdaydım. Benim böyle bir beklenimi yoktu. Benim beklenimi iyi bir eğitim almaktı. Ama işte 8 kardeş, tek oda, ekonomik problemler ciddi manada büyüktü. haliyle eğitim de ailenen birinci gündem maddesi değildi. İlkokulu bitirdikten sonra bir işe atılıp çalışmaktı. Biz de ne kadar üstüne düşsek de olmadı yani o direnci kıramadık ailenen. İş hayatına atıldık. Okul bittikten sonra 2 yıldan sonra peder arıyordu, anne gelin adayı arıyordu. Baktık ki bu iş onlar üzerinden biri olacak, benimsememişim biri olacak ki öyle de oldu. Birini buldulardı onla nişanlı da kaldım ama hiç benim tasvip etmediğim biriymi. Fazla uzun sürmedi, 2 ay falan nişanlı kaldık ayrıldık. Baktum ki olacak gibi değil bari ben tercih edeyim. Çünkü nasıl olsa olacak, başına gelecek. Ben bi tercih yapayım dedim çünkü bundan sonraki hayatı beraber yaşıcam" (Erkek, 46, Mersin).

11 yaşındaki bir Roman çocuğunun söylediği sözler ise gruba aidiyetin ve dışlanma korkusunun en güzel örneklerinden olmuştur. *"Roman birisiyle evlenmek isterim. Annem dedi, oku gaciyla evlen dediydi ama ben istemiyom. Ben onunla hiç mutlu olmam. Bizim Romanlar hiç gaciyla evlenmedikleri için" (Erkek, 11, Ankara).*

Adana, Akıncılar Mahallesi

Okuldan kopan çocuklar kendi mahallelerinin dışına çık(a)mamaktadır. Okuldan kopan, mahalleden dışarı çıkmayan çocuklar için anlamlı hale gelen düğünler eş bulma mekanları halini almıştır. Kız çocukların giyinmiş olduğu 'abartılı ve yaşlarından büyük kıyafetler' onlar için 'geleceklerini belirlemede' kullandıkları bir 'araç' haline gelmiştir. 'Eşini bulan' kız ve erkek Roman çocuğu evlenmekte ve kısır döngü haline gelmiş kadere onlar da katılmaktadır.

"Yani bizim mahallede gerçekten de erken evlilik oluyor. 14-15 bazen bu yaş daha da aşağıya düşebiliyor. Bunun sebebi çocuklarımız okumuyor. 15-16 yaşlarında kızlarımız biriyle kaçtığı zaman, özenti de olabiliyor bu. 9-10-11 yaşlarında okul terkleri oluyor. Okul bitmeden evlilik düşünüyorum. Okul çağında da oluyor." (Erkek, 40, Adana).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre (2004) daha erken yaşıta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır. Bir bireyin soyut düşünceyi de kapsayacak şekilde düşünebilmesi, karar verebilmesi ve sorumluluğunu üstlenerek yaşayabilmesi için bedensel, ruhsal ve zihinsel olarak belirli bir olgunluğa gelmesi gerekmektedir. Bu da fizyolojik olarak 18 yaşına kadar devam eden bir süreçte karşılık gelmektedir (Özcebe, Küçük Biçer, 2013: 86).

Evlenen çocukların ruhsal ve bedensel gelişmeleri olumsuz etkilenmektedir. Psikososyal büyümeye ve gelişmesini henüz tamamlamamış çocukların evlilik gibi ağır bir sorumluluk altına girmeleri onların gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Özcebe, Küçük Biçer, 2013: 88). Evlilik ile birlikte toplumun çiftlere yüklediği roller de artmaktadır. Evlenen kız çocuğu öncelikle 'iyi bir gelin, iyi bir eş, iyi bir anne olmalıdır; erkek çocuk ise iyi bir aile babası olmalı ve eve ekmek getirmelidir'.

14 yaşında evlenen bir Roman kadını şöyle anlatıyor: *"Küçük yaşıta evlenmek gerçekten olmuyor, hayatı yaşayamıyorum. Yani kızlığımı, çocukluğumu yaşayamadım"* (44, Mersin).

"Erken evlilik çok kötü bir şey. Düşünün küçük kızdan anne olmaz ben karşıyorum ama burada yaygın erken evlilik, model yok. Herkes kendi istediğini yapıyor ve vermedin mi kaçıyorlar. Bi de küçük yaşıta büyük gibi giyiniyor kızar, genç kız havaları var. Buyüzden büyüp deyip gidiyorlar" (Kadın, 42, Adana)

17 yaşında evlenen bir Roman kadını ise 17 yaşın evlilik için çok küçük bir yaşı olduğunu anlatıyor: *"17 yaşında evlendim. 18 yaşında anne oldum. Çok küçük bir yaşı 17 yaş*

evlilik için, çok küçük. Çocuk oldu onu büyütürken çok zorlandım. Çok hırpalandık her ikimizde. Bilmiyoruz tabi, nasıl büyütecez, anlamayıorduk onun dilinden. Şu an yaşam 30 var diyorum ki keşke geç olsaydı, daha iyi çocuğumun dilinden anlardım ne bileyim yani. Daha iyi giderdi her şeyimiz eşimle beraber de çünkü yürütemiyordum o evliliği ben" (Kadın, 30, Mersin).

Erken evlilikler bireylere çeşitli ev içi roller yüklemektedir. Çocuklar hem psikolojik olarak hem de fiziksel olarak hazır olmadıkları bir role bürünmek zorunda kalmaktadırlar. Erken evlilik sonucunda gelişimsel, eğitimsel ve sosyal nitelikli çeşitli fırsatlardan mahrum kalmanın yanı sıra; cinsel istismara, şiddete ve yoksulluğa açık hale gelmektedirler.

Erken yaşıta evlilik hakkında fikirlerini sorduğumuz bir birey ise şunları söylüyor:

"Hayattan beklenisi evlilik ve çocuk olan bir toplumuz. Normal değil mi sizce de? Yani sizin hayattan bekleniniz bir kariyer yapmak, bir iş kurmak değil midir? E bizde adamın işi gücü belli, geleceği belli. Bir an önce evlenip hayatını düzene katıyor" (Erkek, 40, Adana).

Roman toplumunda evlilik aslında onların içlerinde büyündükleri kültürde 'normal' bir süreç. Bizim aslında kendi penceremizden bakıp da erken dediğimiz şey. Buradaki insanlar için erken değil, sıradan ve normal bir süreç.

Okulu ilkokul üçüncü sınıfından terk eden bir Roman kadın ise okul terkini ve evliliğe giden süreci söyle anlatıyor: *"İstek yoktu, annem çalışıyor, babam çalışıyor, ilgilenen kimse yok. Sabah annem işe giderken kaldırıyor, giydiriyor, yediriyor. Babam alıyor bizi götürüyordu okula ama istek yoktu. Yoksa ilgilenen vardı aslında. Ama çalışınca işten gelince üstünü başını değiştirmek zor oluyordu. Ben 12 yaşında yatılı gittim bir kadının yanına. Annemin tanıdığıydı iş yerinden. Elimin altında yanında bulunabilecek bir kız arıyorum dedi tamam dedim. Tek kaliyordu yanında yardımcı gibi arkadaş olsun diye. iş de yapmıyorum yaptığım ev silme zaten evler toplu bir toz alma. Büyük işe temizlikçi geliyordu. Bana para da veriyordu. Yatılı kaliyordum ya sıkılıyordum. Sürekli kapalı yerde. Aslında kadın bana anne gibi davranışıyordu. Ama bi de buluğ çağına yeni yeni giriyyordum. 12 yaşından sonra ne yaptığıni bilmiyorsun. O yüzden sıkılmıştım sonra kuaföre işe geçtim, kuaförde çalıştım. 16 yaşında kaçtım. Sonra işte düğün oldu. " (Kadın, 37, Mersin).*

"Ben 18 yaşında evlilik yaptım. Ben istedim evlenmeyi daha doğrusu. Zoraki bir şey yok. Zoraki evlendirme yok. O zaman o gelinlik hayaliyle yaşıyoruz. Şimdiki genç kızlarımızda

aynı aman o gelinliği giyeyim, aman oyniyim. Ama ileri ne? Gençlerin çoğunun hepsinin demiyim de. Tabi şimdi yeni yetişenlerde farklı düşününenler de var" (Kadın, 38, Mersin).

"Bizim bu mahallede hiç zorla evlenen yok. Kız isterse alır, istemezse yok. Diretiyorsun yani ver beni. e mecburen razı oluyorlar öyle zorlan yok" (Kadın, 45, Adana).

"Doğaldır bizim burda kaçmak" (Erkek, 26, Adana).

"Burda herkes evleniyor" (Kadın, 51, Adana).

Söylemlerde de görülebildiği üzere bizim erken evlilik dediğimiz evlilik ancak Roman çocuklar ve gençleri arasında 'normal' ve olması gereken bir süreç işaret etmektedir.

Okul terkinden sonra çocukların tek sosyalleşebildikleri mekan içinde doğdukları mahalleleri olmaktadır. 'Roman mahallesi' hatta birçok yerde 'çingene mahallesi' damgası taşıyan, arkadaşları yalnızca Roman olan çocuklar ve gençler arasında en büyük hedef evlenmek ve hayatlarını düzene koyma girişimidir.

Görüşme yaptığımız ailelerin birçoğu aslında çocukların okumasını istemekte, erken yaşta evliliğe sıcak baktırmaktadırlar. Ancak çocuğun dünyasında yoksulluk ve dışlanma sebebi ile okul anlamını kaybetmekte ve çocuk kendisini rahat hissettiği, kendisini anladığını düşündüğü arkadaşlarının yanında mutlu olmaktadır. Arkadaşları ile birlikte sokakta olmak çocuğa cazip gelmektedir. Bu durum hem kız çocukları hem de erkek çocukları için böyle olunca haliyle evlilik çocukların en büyük hayali haline gelmektedir.

Sosyal anlamda kendisini ifade edebildiği tek yer olan bireyin içinde yaşadığı mahalle olmaktadır. Araştırma sonuçlarına baktığımızda ise elde edilen bulgulara göre bu evliliklerde Roman- Roman evliliklerinin oldukça yaygın olduğu sonucuna ulaşmaktayız. Grup içi evliliğin çok sık görülmesinin sebeplerinden birisi de ayrımcılığa ve dışlanmaya uğramak istemelerindendir.

Araştırmamızda bir diğer sorumuz ise "Eş tercihinizde eş adayının Roman kökenli olması sizin için ne derece önemlidir?" sorusu olmuştur. Bu soruya ise yüzde 44,2'si 'önemli değil', yüzde 7,8'i 'hiç önemli değil' yanıtını vermiştir. Soruya yanıtlayanların yüzde 28,3'ü 'önemli' derken, yüzde 12,2'si eş tercihinin Roman kökenli olmasının 'çok önemli' olduğunu belirtmiştir.

Ortaya çıkan Roman -Roman evliliklerinin yaygın olduğu sonucu ve bir diğer soruda ortaya çıkan eş tercihinde Roman kökenli olmasının önemli olmadığı sonucu birbiri ile çelişiyor gibi görülmektedir. Ancak bireylerin Roman oldukları için dışlanmaya maruz kalınan yerlerde bu evliliklere sıcak bakılmadığı görülmektedir. Genel olarak grup içi evliliği tercih ettiklerini belirten bireyler, grup dışı evlilik için de iyi bir insan olması önemli olan yanıtını vermişlerdir. Ancak grup dışı evlilik için bireylerde ayrımcılık ve dışlanma korkusu yaşadıkları edindiğimiz izlenimler arasındadır.

"Geçinemezler başkasıyla diye istemezlerdi" (Erkek, 49, Aydın).

"Bizim adetimiz böyle, kendi insanımıza gideriz" (Kadın, 23, Ankara).

"Dışarı vermiyoruz pek. Versek daha iyiaslında entegre olmamız gerekiyor." (Erkek, 50, Ankara).

"Biz yabancıyla yapamıyoruz ondan, akrabayı tutarız" (Erkek, 25, Hatay).

"Kültür hayatımız uyuyor, hayat şartları uyuyor" (Kadın, 25, Hatay).

"Başka sevdigim vardi kabul etmedi annem, Roman değil diye. Roman olmadığı için hepsi cephe aldı bana. Kahrimızı çekmez dediler, aldırmadılar. Kız eve geldi oturdu, kabul etmediler, biz de vazgeçtik. Kız beni çok seviyordu, ben de onu çok seviyordum. Ailem kabul etmedi, nedeni bizi kaldırıramaz, çekmez bizi dedi. Bizden dışı insanlar gaci derler gaciydi, Türkü, Selanik muhaciriyydi. İstemediler. Biraz maddi durumları iyiydi, kaldırıramaz bizi, üç beş sene sonra bırakır gider dedi. İstemediğim kişiye nişanladılar beni" (Erkek, 26, Adana)

Aydın ilinde bir Roman annenin söyledişi sözler ise içinde bulundukları yoksulluktan çocukların kurtulabilmeleri için çıkış yolu aradığını göstermektedir: *"Ben istemezdim Romanlara gitmesini. Ama kızlarım istedti. Böyle olmalarını istemedim, başka yaşıntısı olsun istedim"* (Kadın, 39, Aydın).

Tekirdağ, Malkara

Araştırmamızda ortaya çıkan bulgulardan birisi de çocuk sayısıdır. Romanlarda çok çocuk sayısına rastlanmamıştır. Araştırmaya katılan bireylerin yüzde 42,9'u 3-5 arası çocuğa sahip olduğunu belirtmiş, bu sayı genellikle 3 olmuştur. Yüzde 42,7'si ise 1-2 arası çocuğa sahip olduğunu belirtmiştir. Bu aralıkta ise en fazla yanıt 2 çocuk olmuştur.

Araştırmamıza katılan Romanların genel olarak hayatlarından memnun olmadıklarını görmekteyiz. Ancak içlerinde bulundukları durumdan ise nasıl kurtulacaklarını bilememektedirler. Genel olarak problemin ekonomik kaynaklı olduğunu söylemeye bu yüzden istihdam konusunda çalışmalar yapılması gerektiğini söylemektedirler. "Sizce Romanların en büyük sorunu nedir?" sorusuna yüzde 63,4 oranında 'işsizlik' yanıtı verilmiştir. Yüzde 16,1'i ise eğitsizlik derken, yüzde 7,4'ü ise ayrımcılığa maruz kalmaları yanıtını vermiştir.

Roman toplumda ele alınan problemlerden birisi de şüphesiz 'barınma sorunu'dur. Ancak biz bu çalışmamızda barınma sorununa farklı bir açıdan yaklaşmayı hedefledik. Barınma sorunu, mahremiyet ve erken evlilik problemlerini birlikte ele aldığımızda ortaya çıkan sonuç mahremiyet alanlarının korunması gerektiği yönündedir. Üksel'in (2003: 182)

de belirttiği gibi özel yaşam ya da mahremiyet genel olarak kişilerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranışabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına bizzat kendilerinin karar verebildikleri bir alanı ve bu alan üzerinde sahip olunan hakkı ifade eder. Toplumsal yaşamda mahremiyete duyulan ihtiyaç da farklı görünümlerde ortaya çıkmaktadır. Yalnız kalma isteği, sevdikleri, arkadaşlarıyla veya eşiyle yalnız kalma isteği mahremiyet alanlarına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Genellikle bir veya iki göz odada yaşadıklarını belirten bireylerin mahremiyet alanları da yok olmaktadır. Tek göz odanın içinde mahremiyet ihlalinin de yaşanması kaçınılmaz bir durumdur. Mahremiyetin ihlali ve çocuğun erken yaşta cinsellik ile tanışması çocuğu erken evliliğe götüren en önemli sebeplerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sakarya, Yenimahalle

8) İller Hakkında Genel Bilgi

Aydın: Aydın ilinde alan araştırması için Kuşadası ve Söke ilçeleri tercih edilmiştir. Bu ilçeler Aydın ilinde Romanların yoğun olarak yaşadıkları yerler olma özelliği göstermektedir. Aydın ilinde yaşayan Romanlar genellikle sepetçilik işi ile uğraşmaktadır. Söke ilçesinde evler genellikle gecekondu tarzında ve dere yatağının hemen yanındadır. Derenin diğer tarafında ise Romanların yoksulluğuna inat yüksek katlı binalar yer almaktadır. Aydın ilinde ise 100.000 civarında Roman yaşamaktadır. Kuşadası'nda tek Roman mahallesi vardır: Hacıfeyzullah Mahallesi. Tepe mahallesi ve Roman mahallesi olarak da bilinmektedir. Diğer birçok ilde olduğu gibi burada Romanlar kendi içlerinde ayırmamışlardır. Buraya yerleşen Romanlar Selanik göçmeni oldukları ifade etmişlerdir. Selanik'ten Kuşadası'na göç ettiklerinde tütünçülük mesleğini yaptıklarını belirtmişler, bu mesleğin sadece Romanlara özgü bir meslek olmadığı için burada farklı bir yapının olduğunu dile getirmiştir. Şu anda ise turizm işi ile ilgilenmektedirler, Kuşadası'nın da bir tatil mekanı olması sebebi ile burada yaşayan Romanlar genel olarak turizm sektöründe çalışmaktadır. Evlilik yaş oranı ise genellikle 18-19'dur. Romanes/Roman dilini ise yaşlı kimselerin bildiğini gençlerin bu dili çok az bildiğini veya hiç bilmediğini ifade etmişlerdir. Ancak hemen hemen tüm Roman mahallerinde olduğu gibi burada da uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı yaygındır. Ancak Söke ilçesinde uyuşturucuya çok fazla rastlanmamaktadır.

Aydın, Söke

Aydın, Kuşadası

Edirne: Edirne ilinde merkezde Romanların yoğun olarak yaşadıkları mahalleler şöyledir: Kıyık Mahallesi, Barutluk Mahallesi, Çavuşbey Mahallesi, Yıldırım Hacı Sarraf Mahallesi, Yıldırım Beyazıt Mahallesi, Karaağaç Mahallesi, Umurbey Mahallesi ve Yeniimaret Mahallesidir. Edirne ilinde yaklaşık olarak resmi olmamakla birlikte 23.000 Roman yaşamaktadır. Kıyık ve Barutçu Mahallerine karşı önyargı vardır, bu mahallelerde uyuşturucu kullanım ve satış oranı fazladır. Bu mahallerde okullaşma oranı da oldukça düşüktür. Edirne ilinde Romanların sahip oldukları mesleklerde baktığımızda birçoğunun fabrika çalışanı olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında süpürgecilik ve kurbağacılık meslekleri de yapılmaktadır. Kadınlar ise genel olarak ev temizliğine gitmekte veya temizlik şirketlerinde çalışmaktadır. Mahallelerde ilkokul, ortaokul ve genellikle lise de bulunmaktadır. Diğer mahallelere nazaran özellikle Kıyıkçı ve Barutçu mahallerinde okullaşma oranı oldukça düşüktür. Mahallelerde genel olarak uyuşturucu suçundan, organize suçlardan cezaevine girilmektedir. Romanların kendi içlerinde de ayıurma olduğu edindiğimiz bilgiler arasındadır. Sepetçiler, demirciler, süpürgeciler diye ayırmakta ve kendi içlerinde de diğer gruptan bireylere karşı ayrımcılık uygulanmaktadır. Evlerin mülkiyet durumu ise genel olarak değerlendirdiğimizde belediye arazileri üzerine kurulmuştur ve birçoğunun tapusu yoktur. Çadırda yaşayan ise 10-15 hane vardır. Bu aileler ise sepetçilik ve süpürgecilik meslesi ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Başka ilde veya uzak mekanlarda çalışmak çok yaygın değildir. Sanayide çıraklık, fabrika içinde çalışmaktadır. Romanes/Roman dili ise çok az bilmektedirler.

Edirne

Edirne

Adana: Adana ilinde Romanların yoğun olarak yaşadıkları mahalleler Akıncılar Mahallesi, 19 Mayıs Mahallesi, Levent Mahallesi, Yavuzlar Mahallesi, Serinevler Mahallesi, Hurmalı Mahallesi, Yeşilevler Mahallesi, Şakirpaşa Mahallesi, Akdeniz Mahallesi, Sinanpaşa Mahallesidir. 20.000 'in üzerinde Roman nüfusu olduğu söyleniyor ancak kesin bu konuda kesin bir veri yoktur. Bu mahalleler genellikle şehir merkezine yakın yerlerde bulunmaktadır. Burada yaşayan Romanların meslekleri genel olarak demircilik, seyyar satıcılık(bayrakçılık) bohçacılık, müzisyenlik, hurdacılık ve mevsimlik tarım işçiliğidir. Araştırmamızı yaptığımız Akıncılar Mahallesinde ikamet eden Romanlar demircilik yapmaktadır. 19 Mayıs ve Levent Mahallelerinde genellikle bayrak satmaktadır, Hurmalı Mahallesi bohçacılık ve müzisyenlik meslekleri ile tanınmakta, Sinanpaşa mahallesi ise kirpicilik ve davulculuk meslekleri ile bilinmektedirler. Diğer mahalleler ise tarım işçiliği mesleğini yapmaktadır. Bu mahallelerin bir kısmında uyuşturucu yaygın olarak görülürken, bazı mahallelerde ise uyuşturucu oranı yok denecek kadar azdır. Adana ilinde yapılan mesleklerde baktığımızda esnek saatli mesleklerin tercih edildiği görülmektedir. Erkeklerin bir kısmı geleneksel mesleklerin dışına çıkmışlar ve genel olarak şantiye işine gitmektedirler. Ancak bu işler 3-4 aylık olmaktadır ve diğer inşaat işlerine göre ücretleri biraz daha yüksek olmaktadır. Düzenli ve belirli saatlerden çok esnek ve kısa süreli işleri tercih etmektedirler.

Adana

Adana, Akıncılar Mahallesi

Bursa: Bursa ilinin Karacabey ilçesinde araştırmamız gerçekleştirılmıştır. Saadet Mahallesi, Hamidiye Mahallesi, Mecidiye Mahallesi ve köylerinde Romanlar yoğun olarak yaşamaktadır. Karacabey'de 5.000'in üzerinde, Balıkesir ilinde genel olarak Roman nüfusu 30.000 üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu mahallelerde Roman mahallesi diye bir adlandırmanın olmadığı belirtilmiştir. Ancak işe girme konusunda sorun yaşadıklarını ve işe alınmadıklarını belirtmişlerdir. "Bunlar çalışmaz", "bunlardan adam olmaz" söylemlerine maruz kaldıklarını ve işe alınmadıklarını belirtmişlerdir. Bursa ilinde bulunan Romanlar genel olarak tarım işçiliği yapmaktadır. Toprakların kendilerine ait olmadığını da belirten bireyler yalnızca işçi olarak çalışıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda fabrikada işçi olarak, müzisyenlik ve hurdacılık da yapmaktadır. Şimdi ise bazı Roman vatandaşlarının çalışmadığı belirtmişledir, kendilerini hasta gibi gösterip veya çocukların engelli gösterip devletten bakıcı maaşı aldıklarını ve geçimini devletten aldığı gibi miktarda para ile sağladıklarını ifade etmişlerdir. Ancak şu anda gençlerin ise güvenceli ve düzenli bir maaşı olmasından dolayı fabrikaya girmeye çalışıklarını belirtmişlerdir. Mahallede ise hırsızlığın olmadığını ancak uyuşturucu sorunun olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca mahalle içinde kendi içlerinde ayırmada bulunmaktadır. Müzisyenler, süpürgeciler, göçeve Romanlar, yerli Romanlar olarak birbirleri içlerinde de farklılıklarını belirtmişlerdir. Evlerin durumuna baktığımızda ise gecekonduğun olmadığını ancak evlerin birçoğunu aileden kalma, kendilerine ait oldukları belirtilmiştir. Karacabey ilçesinde erken yaşta evlilik sıkça görülmektedir. Romanes/Roman dilini ise çok az bilmektedirler.

Bursa, Karacabey

Bursa, Karacabey

Balıkesir: Balıkesir ilinde yaklaşık olarak 30.000-40.000 arası Roman yaşamaktadır. Balıkesir ilinde merkezde, Burhaniye ilçesinde ve Edremit ilçesinde çalışma yapılmıştır. Burada yaşayan Romanlar genel olarak müzisyenlik ve hurdacılık yapmaktadır. Kadınlar ise genellikle çalışmamaktadır, çalışanlar ise genellikle ev temizliğine gitmektedir. Edremit özelinde değerlendirdiğimizde ise Romanlar yoğun olarak İbrahimce Mahallesi, Gazicelal Mahallesi ve Eski Bayram Yeri'nde yaşamaktadırlar. Eski Bayram Yeri müzisyenler mahallesi olarak bilinmektedir, burada yaşayan Romanlar genel olarak müzisyenlik yapmaktadır. İbrahimce ve Gazicelal mahallerinde daha çok pazarcılık ve esnaflık yapmaktadır. Diğer mahallelerde ise uyuşturucu ve hırsızlığın yaygın olduğunu belirtmişlerdir. Romanların yoğun olarak yaşadığı mahallelere karşı önyargı bulunmaktadır ve Roman olmayanlar bu mahallerde yaşayan romanların farklı mahallelere dağıtılmayı gerektiğini düşünmektedirler. Uyuşturucu sorununun yaygın olduğu belirtilen bu yerlerde, mahallelere karşı ön yargı mevcuttur. Uyuşturucunun yaygın olduğundan dolayı Roman olmayan bireylerin girmek istemediği mahalleler olarak görülmektedir. Evlerin durumuna baktığımızda ise genellikle 2 veya 3 odalıdır. Balıkesir ilinde de Romanların kendi içlerinde ayırtıkları belirtilmiştir. Özellikle Edremit'te erken yaşta evliliğin fazla olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Roman olduğunu kabul etmeyen grubun da olduğunu belirtmişlerdir. Bu grup, Roman olmadıklarını Bulgaristan muhaciri olduklarını belirtmektedirler. Roman dilini ise bilmemektedirler, yalnızca bir grup çok az bilmektedir.

Balıkesir

Balıkesir

İzmir: : İzmir ilinde yaklaşık 350.000 Roman yaşamaktadır. İzmir ilinde eski adı ile Tepecik, yeni adı ile Yenişehir Mahallesinde çalışma yapılmıştır. Burada yaşayan Romanlar Roman dili bilmiyorlar hatta Roman diline biraz aşağılayan bir tavır ile yaklaşımlarıdır. "Bizde çingeneye yok"örneğinde olduğu gibi. Romanlar da şehirden şehire farklılık göstermektedir. Ankara'daki Romanlar dillerine sahip çıkarken ve bununla övünürken, İzmir'deki Yenişehir'deki Romanlar bu dile pek de değer vermiyor ve bu dili bilmiyorlar. Tepecik mahallesinde yaşayan Romanlar özellikle çocukları için fırsatları olsa başka bir semtte oturmak istediğini belirtmektedirler. Çocuklarının uyuşturucuya ve kavgaya karışmasından korktuklarını dile getirmişlerdir. Buna rağmen mesleklerini sorduğumuzda ne kadınların ne de erkeklerin düzenli bir işinin olmadığını görmekteyiz. Kadınlardan çalışan yok denecek kadar az. Erkeklerse düzenli bir gelire sahip ve güvenceli işlerde çalışmıyor ve birçoğunun sigortası bulunmamaktadır. İşe girme konusunda özellikle mahallenin ismi söylenilidine işe alınmadıklarını belirtmektedirler. Çocuklarda ve gençlerde de okula karşı ilgisizlik devam etmektedir, ilkokul ve ortaokul terk oranı oldukça fazladır. İzmir ilinde özellikle Tepecik yeni adı ile Yenişehir Mahallesi Roman mahallesi olarak bilinmekte ve Roman olmayanların girmek istemediği, tehlikeli bulduğu bir mekan görünümündedir. İzmir'deki bu mahalle diğer şehirlerde karşılaştığımız Roman mahallelerinden farklılık göstermektedir. Bu mahallede yaşayan Romanlar kendi içlerinde bir ekonomik döngü oluşturmuş durumlardar, mahalle içinde bakkal, esnaf, kasap, terzi vb. alanlarda çalışan Roman bireyler bulunmaktadır. Aynı zamanda cafe ve restoran tarzı küçük işletmeler de bulunmaktadır. Burada yaşayan Romanlar mahallenin dışına çıkmasa bile temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde mekan ve işletmelere sahiptirler. Ancak diğer birçok Roman mahallesinde olduğu gibi burada da uyuşturucu oldukça yaygındır.

İzmir, Yenişehir

İzmir, Yenişehir

Mersin: Mersin ilinde yaklaşık 35.000 Roman yaşamaktadır. Turgut Reis Mahallesi, Alsancak Mahallesi, Barış Mahallesi, Piri Reis Mahallesi ve Kiremithane Mahallesidir. Bu mahalleler şehir merkezinde bulunmaktadır. Burada yaşayan Romanlar genel olarak müzisyenlik mesleği ile ilgilenmektedirler. Müzisyenlik, hurdacılık, kağıt toplayıcılığı, seyyar satıcılık Mersin ilinde yaşayan Romanların genel olarak yaptıkları mesleklerdendir. Kadınların birçoğu ise ev temizliğine gitmektedir. Evler genellikle kendilerine ait veya kiradır. Kendilerine ait evde oturanların birçoğu evin genellikle bir veya iki göz odasında oturmaktadır, diğer odalarda ise aileden bir birey ailesi ile birlikte orada yaşamaktadır. Diğer illerin birçogunda olduğu gibi bu mahallelerde de okuma oranı düşük ve uyuşturucu kullanımı yaygındır.

Mersin, Akdeniz

Hatay: Hatay ilinde ise Dom grupları yaşamaktadır. Genellikle Hatay, Gaziantep, Şanlı Urfa, Mardin, Diyarbakır Dom gruplarının yoğun olarak yaşadıkları şehirlerdir. Dom grupları Kürt kültürü ve Arap kültürü ile yakından ilişki halinde olmuşlar ve genellikle bu dillerden birisini de bilmektedirler. Araştırmamız Hatay merkezde yapılmıştır. Genel olarak mesleklerinin dışçilik, kuyumculuk, müzisyenlik olduğunu belirtmişlerdir. Günümüzde ise erkekler daha çok müzisyenlik mesleğini yapmakta, kadınlar ise ev temizliğine gitmektedirler.

Ankara: Ankara ilinde yaklaşık 30.000 ile 40.000 arası Roman yaşamaktadır. Araştırmamız Yenimahalle ilçesine bağlı Yahyalar ve Sincan ilçesine bağlı Saraycık mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Genel olarak kağıt toplayıcılığı ve kalaycılık yapmaktadır. Roman olmalarından dolayı sıkça ayrımcılığa uğramışlar ve işe alınmadıklarını belirtmişlerdir. Okul terki yaygın şekilde görülmektedir. Genellikle anne- baba kağıt toplayıcılığı yapmakta, büyük kardeş ise evde küçük kardeşlere bakmaktadır. Okulda da ayrımcılığa uğradığını belirten çocukların için okul konusunda isteksiz davranışları denebilir. Genel olarak şalvar giydikleri için dışlanmaya ve hırsızlık yapacağı algısı ile önyargiya sıkça maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Ankara, Yahyalar Mahallesi

İstanbul: Araştırmamız İstanbul'un Sarıyer ilçesinde yapılmıştır. Ancak Beşiktaş ilçesine bağlı Ortaköy ve Beyoğlu ilçesine bağlı Kasımpaşa semtlerinde bulunan Roman sivil toplum kuruluşuna sahip bireyler ile de mülakat yapılmıştır. Ortaköy'de kentsel dönüşümden dolayı çok fazla Romanın kaldığı belirtilmiştir. Birçoğu tapusu olmadığından dolayı yer alamamıştır ve göç etmek durumunda kalmışlardır. Ortaköy'de bulunan Romanlara 'sosyete Romanlar' denilmektedir. Giyim tarzlarının daha farklı olduğunu belirten bireyler, düğünlerinin ise diğer Romanlar ile aynı şekilde yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu mahallede yaşayanların birçoğunun tekel fabrikasından emekli olduğu ve birçoğunun kendine ait evlerinin olduğunu edinilen bilgiler arasındadır. Mahallerine karşı bir önyargının olmadığı belirtilmiş, bu semtte bulunan Romanların genel olarak şirketlerde özel şoför, garson, aşçı olarak çalışıklarını dile getirmişlerdir. Kadınlar ise genel olarak ev temizliğine gitmektedir. Mahalle içinde kapalı yaşamadıklarını belirten STK lideri, konuşmalarından Roman olduklarını anladıklarını, dış görünüş olarak Romanlara benzemediklerini dile getirmektedir. Ortaköy'de ilkokul, ortaokul, lise bulunmaktadır ama çocukların ve gençlerin okulu pek sevmedinini dile getirmektedir. Genel problem ise uyuşturucudur. Evlerin durumuna baktığımızda ise genellikle kendilerine ait olduğunu görmekteyiz. Roman olmayanlar ile bir problemin olmadığını, iyi anlaştıklarını belirtmişlerdir.

Kasımpaşa'da ise 5.000- 6.000 civarında Roman yaşamaktadır. İstanbul'da gerçekleştirilemesi planlanan Galata Port projesi kapsamında Romanların genel olarak yaşadıkları yerler bu projenin alanı içinde kalmıştır. Bu projenin kabul edilmesiyle birlikte evlerinin değerinden yaklaşık 5 kat daha yüksek miktarda ücret aldığı belirtmişlerdir. Bu yüzden evlerin ve mahallenin durumunun iyi olduğu dile getirilmiştir. Okula devamsızlık ve erken yaşta evlilik yok denecek kadar azdır. Bu mahallede uyuşturucunun ise olmadığı belirtilmiştir.

İstanbul, Çayırbaşı Mahallesi

İstanbul, Çayırbaşı Mahallesi

Tekirdağ: Tekirdağ ilinde 140.000 ve 160.000 arası Roman yaşamaktadır. Araştırmamız Tekirdağ'ın Malkara ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Tekirdağ'da Romanların yoğun olarak yaşadıkları yerlere baktığımızda ise Şarkköy ilçesinde Camikebir Mahallesi; Malkara ilçesinde Hacıevhat Mahallesi, Gazibey Mahallesi; Hayrabolu ilçesinde Kahya Mahallesi, Aydinevler Mahallesi; Muratlı ilçesinde KazımDirik-Turan Mahallesi; Saray ilçesinde Çayla Mahallesi; Çerkezköy ilçesinde Bağlık Mahallesi; Çorlu ilçesinde Hıdırağa Mahallesi; Süleymanpaşa ilçesi Aydoğdu Mahallesi, Zafer Mahallesi, Gündoğdu-Turgut Mahallesi olarak sıralamak mümkündür. Suç potansiyelinin ve uyuşturucunun, tefeciliğin ve hırsızlığın yüksek olduğu Hıdırağa, Aydoğdu ve Bağlık Mahallelerine karşı olumsuz yargılar vardır, ancak diğer Roman mahallerine karşı önyargı bulunmamaktadır.

Tekirdağ'da bulunan Romanlar geleneksel mesleklerini günümüzde yapmadıklarını dile getirmişlerdir. Yalnızca müzisyenlik mesleğini devam ettiren bireyler vardır. Diğer meslek gruplarına baktığımızda ise esnaflık, kahvehane işletmeciliği, tarım işçiliği, bakkal işletmeciliği, hamallık, pazarcılık mesleklerini yaptıklarını görmekteyiz. Kadınlar ise ev temizliğine gitmektedirler. Çerkezköy ve Şarkköy' de turizm ve sanayileşmeye bağlı olarak ekonomik gelir durumları genel olarak iyidir. Bu mahallelerde okullaşma oranı da üst seviyededir. Ancak diğer mahallelerde okullaşma oranı düşük seviyede ve erken yaşıta evlilik de yaygın olarak görülmektedir. Ancak gençler genel olarak sigortalı, düzenli geliri olan işlerde çalışmak için çabalamaktadırlar. Bu amaçla düzenli geliri ve sosyal sağlık sigortası olan işlere yönelmekte, fabrikalarda ve özel firmalarda çalışmaya özen göstermektedirler. Tekirdağ'da yaşayan Romanların evleri genel olarak kendilerine ait. Çayla Mahallesinde evi olmayıp çadırda yaşayan ise yalnızca bir grup bulunmaktadır. Bu grup ile ilgili de belediye kültürlerini bozmadan, kültürlerine özgü konut kazandırma çalışmaları yapmaktadır. Tekirdağ'da da Romanların kendi aralarında ayıurma vardır. Çalgıcılar, at arabacıları, hamallar, pazarcılar, göçebeler olarak gruplara ayrılmışlardır ve bu grupları genel olarak ekonomik durumları ve yaptıkları meslekler belirlemektedir. Örneğin müzisyenler daha fazla para kazanmakta ve at arabacılarına alt seviyede bir grup yaklaşımında bulunmaktadır. Roman dili bilme durumlarına baktığımızda ise genel olarak Roman dilini bilmektedirler. Ancak birçoğunun kendi ana dillerini konuşmamaya çalışıkları, Roman dili konuştuğu zaman kendilerini alt seviyede hissettikleri edindiğimiz bilgiler arasındadır.

Tekirdağ, Malkara

Sakarya: Sakarya ilinde yaklaşık olarak 30.000 Roman yaşamaktadır. Araştırmamız, Sakarya'nın Erenler ilçesi Yeni Mahalle'sinde yürütülmüştür. Eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. İlkokul mezunu ve okuryazar olmayan nüfus sayısı fazladır. Erenler ilçesinde erken evlilik de oldukça yaygındır. Roman -Roman evlilikleri oldukça fazla görülmektedir. Mesleklerine baktığımızda ise diğer illerde olduğu gibi burada yaşayan Romanlar da demircilik, hurdacılık, müzisyenlik mesleklerini yoğun olarak yapmaktadır. En büyük sorunun ise işsizlik olduğunu dile getirmiştir.

Sakarya, Yeni Mahalle

Sakarya, Yeni Mahalle

Eskişehir: Eskişehir ilinde yaklaşık olarak 20.000- 25.000 civarında Roman yaşamaktadır. Araştırmamız, Eskişehir'in Tepebaşı ilçesinin Tunalı Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. Düzenli bir gelirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Meslekleri genel olarak müzisyenliktir. Bunun yanında hurdacılık, seyyar satıcılık mesleklerini de yapmaktadır. Evlenme yaşları genellikle 17-18 civarındadır. Eğitim seviyesi oldukça düşük ve okul terki fazladır. Araştırmamıza katılan bireylerin genel olarak eğitim seviyeleri okuryazar değil, ilkokul terk ve ilkokul olmuştur. Romanes ise çok az bilmektedirler.

Eskişehir, Tunalı Mahallesi

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Roman toplumunun adeta kaderi haline gelmiş göç ve yoksulluk, onların gittikleri her toplumda 'yabancı' olarak görülmelerine sebep olmuştur. Romanların kendilerine ait kültürel özellikleri, yaptıkları meslekler ve meslekleri sebebi ile göç etmeleri yerli halkın onları tanımamasına engel olmuştur. Newman (2013:23)'in da belirttiği gibi toplum, nesnel bir gerçek olarak var olsa da, onun etkisi ve kontrolü altındaki bireylerin günlük etkileşimlerince yeniden şekillenir, yenilenir ve geliştirilir. Romanlar ve Roman olmayanlar arasında ise etkileşim sadece günlük ihtiyaçlar temelinde olmuştur. Roman toplumu temel ihtiyaçları doğrultusunda yerli halk ile etkileşim halinde olmuş, bu etkileşim onların yerlesik hayatı geçmelerinde büyük rol oynamıştır.

Yerlesik yaşamda olmalarına hatta onlarca yıldır aynı topraklarda yaşamalarına rağmen Romanların yaşadıkları mahalleler, eğitim kurumları damgalanmış mekanlar haline gelirken, mesleklerinde ise güvencesiz ve 'pis' işler yapmakla suçlanmışlardır. Günümüze kadar bu ayrımcılığın ve önyargının devam etmesindeki en büyük etken kültürlerin birbirlerini tanımadığı, birbirlerine karşı 'yabancı' olarak yaklaşması sebebiyledir. 13 ilde gerçekleştirdiğimiz saha çalışması sonucunda Romanların temel problemlerinin birbiri ile oldukça benzerlik gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Tüm şehirlerde yaşayan Romanların yoksulluk, işsizlik, erken okul terki ve erken yaşta evlilik problemleri bulunmaktadır. Bu çalışmamız sonucunda Romanların son derece homojen bir yapıya sahip oldukları edindiğimiz en önemli bilgilerdir. Çalışma yaptığımız illerin evliliklerin neredeyse tamamında Roman -Roman evlilikleri görülmektedir. Sosyal anlamda dışlanması ve toplumsal kapanmanın gerçekleştiği 'Roman mahallerinde' Roman kız çocukların ve erkek çocukların kurabilecekleri tek hayal olarak evlilik kalmaktadır. Sosyal ve ekonomik sebeplere bağlı olarak gerçekleşen okul terkleri sonucunda para kazanmaya başlayan çocuk, bir an önce evlenip hayatını düzene sokmak istemektedir. Bireylerin mahalle dışına çıkmamaları onların izole bir hayat yaşamalarına sebep olmaktadır ve hayatlarında en anlamlı ve mutlu gün düğünleri olmaktadır.

Şunu da belirtmekte fayda vardır ki; kentsel dönüşüme uğrayan ve turizm ile gelişen bölgelerde mülk sahibi olan Romanların sosyal ve ekonomik durumlarında iyileşme olduğu gözlenmiştir. Ekonomik durumun gelişmesi ile birlikte eğitim seviyesinin yükselmeye başladığı görülmüştür. Hemen hemen tüm araştırma yaptığımız illerde gözlemlediğimiz en büyük problem uyuşturucu sorunu ve tefecilik olmuştur. Ancak ekonomik anlamda gelişen

yerlerde ve heterojen mahallelerde sosyal ve ekonomik durumlarında iyileşmeler olduğu gözlenmiştir.

Manuel üretim ile gerçekleştirdikleri meslekleri, sanayileşme ve fabrika üretimine geçilmesi ile birlikte değer kaybetmiştir. Ancak Romanların baskın kültürel özellikleri onların geleneksel mesleklerinin dışına çıkmalarına pek de müsaade etmemiştir. Dışarıda ve genellikle esnek saatte çalışmak istemeleri sebebi ile genellikle seyyar ve günibirlik işleri tercih etmişlerdir. Günümüz kapitalist dünyasında bu durum ise anlam bulamamış ve Romanlar gittikçe yoksullaşmaya başlamışlardır. Yoksulluk ve göç kültürü onların tehdit unsurlar olarak görülmelerine sebep olmuştur. Diğer gruplar tarafından yabancı olarak görülmeleri onların farklı farklı adlandırılmasına da sebebiyet vermiştir. Genel olarak sepetçi, müzisyen, hamal gibi yaptıkları işler ile anılmışlardır. Ancak çingene diye damgalanmaları onların neredeyse hiçbirinin kabul etmediği bir tanımlama biçimi olmuştur.

Ayrımcılığa ve dışlanmaya sıkça maruz kalan Roman toplumunda genel olarak grup içinde ayırtma yaşadığı yönünde bir ayrıntı da mevcuttur. Kendi toplulukları içinde de gruplara ayrıldıkları ve birbirlerini sepetçi, kalayıcı, müzisyen diye ayırmaları ayrıca dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Damgalanan mekanlar ile birlikte yalnızca grup içinde sosyalleşmek zorunda kalan bir Roman bireyin hayatı bir diğer Roman bireyin hayatına oldukça benzemektedir. Birçoğunun düzenli bir gelirinin olmadığını gözlemlediğimiz Roman bireyler genel olarak sosyal ve ekonomik durumlarından memnun olmadıklarını belirtmekte ve çocukların bu kısır döngüde yer almamalarını, okuyarak bir meslek sahibi olmalarını istemektedirler.

KAYNAKÇA

Ağanoğlu, H.Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın makus talihi göç*. İstanbul: Kum Saati Yayıncıları.

Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu. (2013). *Türkiye Ülke Profili (2011-2012)*.

Başbakanlık Yaşayan Tarih. (1998, Ocak). *Bunu Anlatmalısınız 1933- 1945 yılları arasında Avrupa'da yapılan Soykırımı'yla ilgili bir kitap*. Stockholm: Stephane Bruchfeld ve Paul A. Levine.

Bauman, Z. (2010). Sosyolojik Düşünmek. İstanbul: Ayrıntı Yayıncıları.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (2004), Unicef.

Dingeç, E. (2015). Kocaeli Sancağında Çingeneler ve Cizye Meselesi. Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri. (547-554).

Giddens, A. (2013). Sosyoloji (Haz. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayıncıları.

Kolukırık, S. (2004). *Aramızdaki Yabancı: Çingeneler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Özcebe, H. & Küçük Biçer, B. (2013). Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler, Türk Pediatri Arşivi Dergisi, 86-93.

TDK(2017). Büyük Türkçe Sözlüğü.

Tokatlı, C. ve Gürbüz E. (2015). Etnik Köken ve Çevre Duyarlılığı: İpsala Çingeneleri, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5 (1), 9- 14.

Türkdoğan, O. (2003). Etnik Sosyoloji. İstanbul: Timaş Yayıncıları.

Ünaldı, H. (2012). Türkiye'de Yaşayan Kültürel Bir Farklılık: Çingeneler, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 615-626.

Yıldız, H. (2007). Türkiye'de Çingeneler için Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri, dil Araştırmaları Dergisi, 1(1), 61-82.

Yüksel, M. (2003). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi, 58(1), 181-213.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5901a26e887077.22793964 erişim tarihi: 27/04/2017 10:51

<http://www.nisanyansozluk.com/?k=%C3%A7ingene&x=0&y=0> erişim tarihi: 27/04/2017 10:42

<http://www.cingeneyiz.org/2014/03/metin-ozbaskc-samsun-teneke-mahallesi.html>

<http://www.sifirayrimcilik.org/2014/11/avrupa-ulkelerinde-roman-nufusunun-karsilastirmali-sunumu/>

<http://www.sifirayrimcilik.org/2014/11/avrupa-ulkelerinde-roman-nufusunun-karsilastirmali-sunumu/>

<http://cingeneyizame.blogspot.com.tr/2014/07/ali-mezarcoglu-kavramlar-dogr-kullanmak.html#more>